

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
навчально-науковий інститут післядипломної освіти
кафедра журналістики

«Допущено до захисту»

т. в. о. завідувача кафедри журналістики

Анна СОЛОВЙОВА

_____ (підпис)

“ _____ ” _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти бакалавр

за освітньо-професійною програмою «Журналістика»
зі спеціальності 061 Журналістика

**на тему: «Жанри військової журналістики (на прикладі матеріалів
2014-2023 років)»**

Виконала:

Здобувачка IV курсу, групи 448з

Коваленко Олександра Олегівна

_____ (підпис)

Науковий керівник:

старший викладач кафедри журналістики

Шкірчак Сергій Іванович

_____ (підпис)

Рецензент:

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української філології

та міжкультурної комунікації

Жвава Ольга Анатоліївна

_____ (підпис)

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній
роботі немає запозичень із праць
інших авторів без відповідних посилань

Здобувач _____ (підпис)

Миколаїв – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ	
ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	
	7
1.1 Характеристика та особливості сучасної військової журналістики.....	7
1.2 Професія військового журналіста та її складові.....	11
1.3 Інформаційна військова журналістика в оперативному аналізі подій: репортаж, звіт, інтерв'ю.....	16
РОЗДІЛ 2	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРІВ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	
В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ МАТЕРІАЛІВ 2014-2023 РОКІВ)	
	21
2.1 Медіа у процесі оперативного висвітлення подій під час воєнного стану.....	21
2.2 Робота журналіста з людьми, які мали травматичний досвід у зв'язку з військовими подіями	30
2.3 Опитування громадської думки: підготовка, ключові етапи, аналіз зібраної інформації.....	33
2.4 Перспективи розвитку військової журналістики в Україні.....	39
ВИСНОВКИ	45
АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56

ВСТУП

На тлі сучасних політичних подій, в умовах ведення «неоголошеної війни» в Україні військова журналістика посідає вагоме місце у системі функціональних медіа, що свідчить про високий рівень актуальності цього жанру журналістики як складової стратегічних комунікацій суспільства та держави загалом.

Основою створення української військової журналістики послужили українські народні пісні, думи (усна народна творчість) та документальні джерела – літописи, збірники. Водночас, українська військова журналістика ґрунтувалася на національно-патріотичній пресі, традиціях, закладених діячами українського визвольного руху. Зокрема, журнал «Новініада» є прикладом суттєво нового етапу в історії української журналістики – військового друку, що є результатом діяльності українських січових стрільців.

Військова журналістика набула чіткої ієрархічної структури (представленої такими компонентами, як центральний друк, фронтовий друк, дивізійна преса) у роки Першої світової війни та створення незалежності УНР. Період функціонування Центральної Ради – це якісно новий рівень у роботі української військової журналістики, характерною рисою якого є послідовність у розробці проблем, уміння підходити до них комплексно.

В нинішній час інформація являється потужною зброєю, і тому надзвичайно важливо вміти її сприймати, відрізнити правду від брехні, критично мислити та аналізувати все, що чуєш і бачиш, впевнено протистояти та намагатися мислити раціонально. Сьогодні медіаграмотність – це питання як особистої безпеки, що особливо актуально у воєнний час, так і безпеки держави загалом. Це запорука того, що ми виграємо інформаційну війну. З розвитком інформаційних технологій виникла необхідність дотримуватися простих правил, які допомагали б зберігати холонокровність в умовах турбулентності та кризи.

У сучасних умовах війни інформаційна грамотність стала надзвичайно важливою як особистості, так суспільства в цілому. Саме тому роль військового журналіста є неоціненною в нинішніх умовах ведення війни. Правдива інформація, яку військові журналісти доносять до людей, дозволяє здійснювати аналіз фактів та висловлювати свою думку, засновану на обґрунтованих аргументах. Це сприяє формуванню критичного мислення та вміння самостійно оцінювати інформацію, що надходить із різних джерел. Під час війни скорочення відмінностей між правдою та брехнею стає критично важливим для виживання та захисту себе та своїх близьких. Інформаційна грамотність впливає на ефективність оперативної діяльності в умовах військових конфліктів. Вміння швидко отримувати, аналізувати та використовувати інформацію може мати першорядне значення під час бойових дій.

Актуальність теми дослідження: Сучасний військовий журналіст має бути багатогранним, більш варіативним та впевненим у собі та своїх висловлюваннях. Перетворення жанрової системи журналістики призводять до появи нових модифікації жанрової моделі творів на основі питань та відповідей. У цій ситуації важливо здійснювати постійний моніторинг військової преси з метою виявити нові типи інтерв'ю, зафіксувати зміни у їх стилях, композиціях та взагалі у правилах викладу цього жанру в рубриках українських медіа.

Мета роботи: визначення жанрів сучасної військової журналістики, їх використанні в нинішніх військових умовах та розвитку у майбутньому. Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

1. Дати характеристику та визначити особливості сучасної військової журналістики.
2. Визначити складові професії військового журналіста.
3. Дати оцінку інформаційній військовій журналістиці в оперативному аналізі подій.

4. Дослідити роботу журналіста у розрізі комунікації з людьми, які мали травматичний досвід у зв'язку з військовими подіями.
5. Визначити перспективи розвитку військової журналістики в Україні.

Об'єкт дослідження: феномен військової журналістики.

Предмет дослідження: особливості трансформації сучасних жанрових моделей військової журналістики в Україні (на прикладі матеріалів 2014-2023 років).

Методи дослідження: Методологічну основу дослідження становлять методи контент-аналізу, узагальнення даних науково-методичної літератури, які нами використовувалися під час огляду історії створення та розвитку військової журналістики в Україні.

Визначені в дипломній роботі мета й завдання обумовили вибір таких методів дослідження, як описовий, типологічний та порівняльний. Метод спостереження було використано при охарактеризуванні діяльності військових журналістів України та доцільність їхньої роботи. Заключним було використано як метод опитування громадської думки шляхом анкетування.

Теоретичне значення: проаналізовано та систематизовано поняття «військова журналістика» у відповідності до нинішніх реалій в Україні. Висвітлення воєнних дій – одне з найскладніших завдань для будь-якої журналістської організації або журналіста, і не тільки через небезпеку для здоров'я і життя репортера. Висвітлена та проаналізована інформація може використовуватись в подальшому для наукових статей, конференцій та обговорень.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження в межах навчального процесу, для формулювання й розробки навчальних програм, проведення комунікативних заходів, що може підвищити репутацію університету.

Апробація результатів. Окремі положення та висновки дослідження знайшли відображення у висвітленні обраної тематики та публікації тез доповіді «Мас-медіа у процесі оперативного висвітлення подій під час

воєнного стану» на XXI Міжнародній науковій конференції «Ольвійський форум – 2024: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі», яка відбудеться 20–23 червня 2024 року на базі Чорноморського національного університету імені Петра Могили у м. Миколаїв та с. Мигія.

Також була опублікована стаття на тему «Військова журналістика очима українців» у студентській газеті Чорноморського національного університету імені Петра Могили «Vagant».

Структура та обсяг роботи: Кваліфікаційна робота, відповідно до поставлених завдань, складається зі вступу, двох розділів, які містять в собі 7 підрозділів, висновку, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 60 сторінки (з них основного тексту – 45 сторінок). Список джерел і літератури складає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

1.1 Характеристика та особливості сучасної військової журналістики

Журналістика має значний вплив на формування історичної свідомості українського суспільства. Кожен читач, користувач ЗМІ, прагне відчувати себе причетним до подій у суспільстві, він має добре пам'ятати історію своєї Батьківщини та нації.

Як відомо, на базі історичної компетентності з часом формується нинішня історична свідомість, для якої необхідне правильне розуміння минулого [1, с. 63.]. У роботі будь-якого військового журналіста історія актуалізується, перестає бути просто узагальненням знань про минуле, намагається виступати у так званій заохочувальній ролі. Журналістика – це ланцюжок, який пов'язує минуле зі сьогоденням і може розширювати світогляд користувачів мас-медіа.

Кожен військовий журналіст, який вважає себе професіоналом, повинен досконало володіти необхідними знаннями щодо жанрових типів мислення. Військовий журналіст не зможе досягти рівня справжнього професіоналізму, якщо створює матеріал тільки в одному з журналістських жанрів. Він має прагнути до використання різних жанрів, щоб його авторський твір ставав композиційно аргументованим, з глибоким змістом, грамотним, оригінальним і цікавим [2, с.18].

Різноманітність жанрів журналістики дозволяє більш ефективно виконувати важливі службові функції військового журналіста, що визначає його головне значення та місце на сучасному етапі державотворення.

Інформаційний жанр військової журналістики має свої особливості, такі як визначення тематики новин, вибір теми суспільно важливих подій,

оперативне представлення в суб'єктивному повідомленні, скорочений аналіз, об'єктивні оцінки та коментарі. До інформаційних жанрів можна включити звіт, доповідь, замітку та інтерв'ю.

На сучасному етапі військова журналістика представлена найновішими методами збору, обробки та передачі інформації, що передбачають використання таких пристроїв, як мобільні телефони, фото- та відеокамери, планшети. Стрімінг набирає особливої популярності як сучасна альтернатива репортажам про війну. Стрім – відеотрансляція певних подій, доступна для перегляду в режимі реального часу через Інтернет.

Окремо варто виділити проблему безпеки та незахищеності військових журналістів, яка особливо гостро стоїть зараз, коли більшість українських журналістів працюють у зоні бойових дій.

У вік інформації ключовою жертвою воєнних конфліктів є довіра між тими людьми, які борються і тими, чия основна робота – поширювати інформацію серед суспільства [3, с.141]. Ось чому офіцери та командири повинні викликати довіру всіма можливими способами, а саме через засоби масової інформації. За допомогою ЗМІ можна налагодити взаємодію у суспільстві. Обов'язково має бути певний резервуар довіри, який необхідний для пояснення і розуміння. Коли журналіст їде на фронт висвітлювати війну, треба розуміти, що війна може поглинути його.

Військові надають інформацію журналістам лише тоді, коли вони розуміють, що є довіра, адже доступ до закритої секретної інформації дуже цінний і довіру складно завоювати у військових. Кореспонденти постійно змінюються, змінюючи свої локації на інші «гарячі точки». Військовим не завжди вдається ужитися з журналістами, тому що іноді самі не знають, що саме їм потрібно, не завжди розуміють правильну мета поїздок до зони бойових дій.

Військові ділять територію своєї діяльності з журналістами, посадовими особами, неурядовими чиновниками та іншими особами, тому прямий контакт завжди є. Дуже часто солдати та їх керівництво залишаються враженими здатністю журналістів швидко виконувати свою роботу у суворих, тяжких

умовах. Багато офіцерів відчують, що їм є що повідомити громадськості про військову діяльність і це мають зробити саме військові, а не журналісти. Журналісти не знають оперативного контексту, тактичних планів, стратегічних результатів, яких військові намагаються досягти [4, с.59].

Виділяють певні правила взаємовідносин між військовими та співробітниками масової інформації, які прийшли від західних колег. Насамперед, це максимальне розкриття інформації з мінімальною затримкою. Якщо людина належить до спільноти зі зв'язків із громадськістю, то не слід в чомусь брехати чи надавати хибну інформацію.

Дуже часто буває, що інформація про поранених або вбитих солдатів замовчується, про них оголошуються приблизні цифри, які значно скорочують їх кількість [5, с. 123]. Як стверджують політичні діячі, все це робиться для того, щоб не сприяти розвитку паніки серед людей, зменшувати страждання та негативні думки. Дані про втрати противника навпаки оприлюднюються, але їх кількість часто збільшується на відміну від реальних даних.

Система поширення інформації від військових до співробітників масової інформації іноді стає перепорою ланцюгу індустріальної епохи, коли висвітлюються збройні конфлікти, війна повністю охоплює всіх громадян. Часто командири кажуть, що у них існує вроджена недовіра до журналістів, які думають, що військові намагаються плутати відповіді на їхні запитання. Насправді, для солдата дуже важливо говорити правду без будь-яких ускладнень, тому що у нього на це немає часу, а військових журналістів вони часто не помічають через брак часу. Робота військового журналіста в тому, щоб випередити наших ворогів. Ворожа сторона надає інформацію телебаченню, інтернету чи пресі раніше за інших. Вороги планують заздалегідь і представляють факти, які часто не відповідають дійсності.

Так, у росії так не вистачає свободи слова, тому помітна велика довіра народу до засобів масової інформації. Пропаганда в цій країні працює повним ходом, людьми спокійно маніпулюють, контролюють їх свідомість та дії [6, с. 201]. Є звичайно люди, які не довіряють російським ЗМІ, підтримують

українців, йдуть на мітинги для підтримки України, але більшість громадян росії вважають їх неадекватними і не підтримують. Інформація – це поточна валюта навколишнього середовища екстремістської війни. Більшість інформації, наданої нашими ворогами – це частина інформаційної кампанії противника.

Важливою місією військової журналістики є допомога кожному, хто є частиною суспільства, втягнутого в збройні конфлікти. Дуже часто у воєнних діях жертвами стають мирні жителі, які зазнали значних втрат лише тому, що озброєний конфлікт стався біля їхнього перебування чи проживання. На жаль, у військовій журналістиці неможливо уникнути новин, які покликані більше шокувати, аніж інформувати.

Засоби масової інформації, що висвітлюють військові події, несуть велику відповідальність за виконання функції інформування про події та конфлікти [26, с. 332]. Глядачі та читачі повинні розуміти всю картину та мати відповіді на питання про те, що відбувається. Військовий журналіст не обов'язково винен стати борцем за мир, але йому важливо підтримувати стандарти якості професійного навичка.

У сучасному світі щорічно помирають близько ста військових журналістів. Подібні злочини завжди викликатимуть засудження та гнів суспільства, а уряди та міжнародні організації намагатимуться приділяти більше уваги безпеці праці журналістів [7, с. 239]. Хоча, якщо порівняти статистичні дані з даними, де є показник смертності людей інших професій, наприклад поліцейських, пожежників, водіїв тощо, то бути журналістом більш-менш безпечно. Війна в Україні сьогодні жорстока, кривава справа, витік інформаційних даних може завдати дуже великої шкоди режиму таємності. Воюючі сторони, як правило, не люблять журналістів, коли ті перебувають у зоні бойових дій.

Робота військових кореспондентів дуже складна, адже населенню потрібна інформація. Ось чому військові кореспонденти намагаються триматися якомога ближче до штабу, вищого командування. Військові

кореспонденти ризикують життям під час видобутку інформації, коли перебувають у «гарячих точках» бойових дій. Їх принцип: знати те, чого не знають інші колеги.

Основна проблема військового журналіста – швидко діставатися до безпечних місць, вміло проникати в небезпечну зону, добувати в «гарячих точках» та в короткі терміни надавати інформацію до редакції [8, с.80].

Тим не менш, сьогодні військова журналістика активно розвивається, набуваючи нових, більш досконалих форм, заснованих на принципах, методах і досвіді попередніх поколінь журналістів. На сучасному етапі особливо гостро постає проблема безпеки військового журналіста, що пов'язано з нестабільною політичною ситуацією та проведенням бойових операцій на Сході України.

1.2 Професія військового журналіста та її складові

У журналістиці є особливий вектор спеціалізації – формування думки громадськості [9, с.15]. Щоб працювати журналістом, потрібно постійно розвиватися, здобувати нові знання, постійно бути в курсі останніх подій, які суттєво допомагають у роботі працівників мас-медіа. Навички чітко думати, бути весь час на старті, не відволікатися на непотрібні речі, поєднувати структурування елементів та реалізацію ідей – це найважливіші фактори професіонала. Якщо людина відноситься до журналістики, насамперед як до роботи – це одне, але якщо ставитись до неї як до реалізації своєї творчості, то це зовсім інша річ. Наприклад, якщо людина не має музичного слуху, то навчати її сольфеджіо, вокалу та грі на музичних інструментах практично неможливо, хоча, якщо подивитися на сучасну сцену, стає ясно, що більшості виконавців не вистачає музичного таланту, але це їх не зупиняє у тому, щоб співати та збирати концертні зали.

Варто зрозуміти, що журналіст, хай навіть це і не творча людина, однак він може працювати у своїй сфері. Багато хороших юристів працюють,

наприклад, в юридичній журналістиці та пишуть статті, замітки, які більше пов'язані з юриспруденцією, оскільки чудово знають закони, кодекси.

Керівництву редакції вигідніше найняти на роботу досвідченого юриста, а не давати завдання недосвідченому журналісту, який не знає юриспруденцію. Як бачимо, юридична професія зовсім не є творчою, але якщо людина має потенціал до творчості, вона зможе знайти можливість виявити себе. Інша річ, коли журналіст за освітою є журналістом. Така людина має розуміти і мати багато знань у різних галузях, таких як економіка, спорт, юриспруденція, політика тощо. У сучасних медіа, якщо видання може дозволити собі багато персоналу, то співробітники діляться на різні категорії по своїм вмінням на навичкам, спрямуванням в роботі [10, с. 246] Наприклад, в інтернет-виданні Newsweek, є різні окремі розділи, читач може вибрати, що він хоче дізнатись і що йому спочатку буде цікавіше прочитати. Є такі рубрики, як політика, спорт, бізнес та фінанси, економіка, міжнародні заходи, суспільство, погода, судимість. Це дуже зручно в порівнянні з тим, як читати всі новини поспіль і коли немає окремого розділу новин.

Головна вимога до роботи журналіста – системність, яка визначає результативність у створенні звітів, написанні нотатків та оглядів. Але військовий журналіст не повинен покладатися на непередбачені обставини, пов'язані з різними областями своєї діяльності. Журналістам слід, по можливості, заздалегідь передбачати настання важливих подій. Це посилює конкуренцію між редакціями засобів масової інформації, однозначно дозволяє проявити кожного журналіста як справжнього фахівця, зміцнює інтереси читачів.

На сьогоднішній день робота військового журналіста протікає за таких умов, коли велика, навіть глобальна інформаційна конкуренція призводить до схематизації роботи журналіста, вона віддаляє від творчості, стає більш автоматизованою. В даний час між автором публікації та джерелом надання інформації, стає все більше посередників, тому що спрощуються самі процеси обробки, запису, поширення, накопичення інформації. [11, с. 82]. Соціальні мережі, месенджери, смартфони, що поєднують функції диктофонів,

фотоапарати та відеокамери значно спрощують процеси надання інформації у роботі журналіста. Але з іншого боку, залишається все менше можливостей кореспондента поспілкуватися з першоджерелом.

Ще одним аспектом інформаційних посередників є нав'язане формування своїх оцінок, ідей та вражень. Іноді з боку журналістів під час підготовки матеріалу простежуються тонкі маніпуляції зі свідомістю інших людей. Як підкреслюють вчені, які вивчають теорію комунікацій, соціальні функції преси є основними завданнями, які вона вирішує. В будь-якому разі, головне покликання журналіста - надавати своїм користувачам інформацію, тому що суспільство хоче задовольняти свої інформаційні потреби [12, с.78].

Журналістика тісно пов'язана з інформацією, яка має дві окремі концепції: атрибутивні та функціональні. Атрибутивна концепція інформації, виступає атрибутом матерії, тому матеріальний об'єкт є її відокремленою власністю.

Функціональна концепція інформації діє лише на свідомість суспільства та є результатом діяльності при обміні повідомлень між користувачами, які передають її за допомогою символів та знаків. Ця концепція розглядається як основа розвитку духовності, що є найважливішою формою активності.

Великий талант журналіста полягає у тому, щоб бачити те, чого немає. У цьому дуже допомагає існуючий метод спостереження, один із універсальних способів пізнання сучасної дійсності. Спостереження є шляхом цілеспрямованого світогляду, коли людина бачить і не тільки дивитися, а й розглядає. Якщо журналіст має ще й спостережливість, він отримує додатковий бонус до своїх навичок. Але спостереження – це в певній мірі вроджена здатність людини, як виявляється більшим чи меншим чином в житті [13, с. 94].

Соціологічні методи збирання інформації допомагають військовим журналістам у роботі. Соціологія як наука, дуже тісно пов'язана з журналістикою та методами збору інформації. Журналіст має вміти використовувати у своїй роботі методи соціологічних досліджень, це одна з ознак професіоналізму співробітника медіа простору.

Майстерність та професіоналізм військового журналіста вимірюється широтою аналізу досліджуваного предмета та вмінням визначати успішні та цікаві форми її здійснення. Аналіз в опублікованому матеріалі може набувати форм логічного мислення, як з одного судження, так і з кількох. Цьому сприяють аналогія, дедукція та індукція. Аналогія як встановлення подібності між непорівнянними подіями, фактами чи явищами. Дедукція як інтерпретація узагальнених положень, завдяки конкретним фактам. Індукція – це своєрідний перехід від одиночних фактів до узагальнених положень.

Сучасна журналістика прагне прояснити природу інформації під впливом громадської думки. Українська преса в умовах своєї незалежності та свободи слова, пропонує читацькій аудиторії вільно брати участь в обміні інформацією та ділитися власною думкою [14, с. 28].

Головне досягнення українських медіа на відміну від багатьох пострадянських країн – свобода слова та демократія. Свобода слова почалася завдяки створенню хороших передумов доступного обміну інформацією. Після здобуття незалежності в Україні нормативна база для розвитку вільної української преси почала накопичувати практичний та теоретичний досвід роботи редакційних колективів щодо формування інформації в національному просторі.

Однією з важливих умов успішної роботи військового журналіста є вміння спілкуватися. Спілкування схоже на мистецтво взаємодії, взаємне з пізнанням, обміном інформації та пізнанням дійсності. Професійне спілкування працівника медіа можна розглядати як специфічну, своєрідну форму трудової діяльності, її можна навіть назвати творчістю [15]. Дуже часто професія журналіста народжує прекрасних авторів та письменників. Це пов'язано з тим, що журналіст не вигадує інформацію, на відміну від письменників, він знаходить, а не конструює протиріччя. Письменники можуть написати будь-що за своїми судженнями, здогадками та думками. Робота журналіста – це зовсім інше, тому авторам краще йти до журналістики, працювати з фактами, збирати матеріал, проводити розслідування. Тут

фантазія відходить на другий план, поступаючись розсудливості, конкретним фактам, аргументам та коментарям.

В Україні військова журналістика повноцінно зародилася одночасно з самопроголошенням так званих «народних республік» у Донецькій та Луганській областях. До того часу військова журналістика в Україні розвивалася силами ентузіастів таких як Сергій Ніколаєв, Андрій Цаплієнко [16]. Журналісти здобули чималий досвід роботи під вогнем, дізнаючись про життя солдат та добровольців. Українські журналісти вчилися не розкривати у публікаціях військові позиції, вибиратися з полону та відходити від повоєнного синдрому. Заперечення Росією її присутності та нав'язування версії про «громадянську війну» вносить плутанину в терміни та спонукали до обговорень на міжнародному рівні.

Стаття 15 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціального захисту журналістів» та стаття 25 Закону України «Про інформацію» містить норму, яка передбачає право засобів масової інформації надсилати журналістів «у місця збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, ліквідації небезпечні злочинних угруповань» та визначає обов'язки журналістів щодо використання одержаної там інформації.

Щоб отримати дозвіл на роботу в зоні бойових дій під контролем України військовим необхідно пройти процедуру, що складається з трьох частин:

- 1) акредитація у Службі безпеки України. Представник від медіа, яка раніше не була акредитована СБУ, надсилає листа на фірмовому бланку до Служби безпеки України з проханням про акредитацію відповідних працівників. У листі зазначаються прізвища, імена, по батькові, посади представників ЗМІ, їх контактні телефони та тривалість відрядження. Лист має бути підписаний керівником засобу масової інформації та завірений. До листа додаються копії паспортів, сертифікати представників акредитованих засобів масової інформації;

2) видача прес-картки. Після отримання відповідної попередньої акредитації від СБУ, представник масової інформації має надіслати фотокартку, вказати ім'я та прізвище згідно з основним документом, що засвідчує особистість представника ЗМІ, а також скан-копію документа, який підтверджує належність особи до зазначеного засобу масової інформації;

3) отримання прес-картки. Доступність посвідчення особи є обов'язковим.

Щоб отримати прес-картку першого рівня акредитації представники засобів масової інформації повинні пройти триденний курс у Міністерстві оборони, а також одноденні практичні заняття на полігоні центру Сухопутних військ Збройних Сил України[17].

У підсумку зазначимо, що висвітлення військових дій – одне з найскладніших завдань для будь-якої журналістської організації чи журналіста, і не лише через небезпеку для здоров'я та життя репортера. Дуже складно оцінити та зважити розрізнену та суперечливу інформацію, з'ясувати, що саме відбувається, і уявити об'єктивну картину подій, особливо якщо йдеться про батьківщину самого журналіста.

Поведінка кожного журналіста в гарячій точці – це питання не тільки його особистої безпеки, а й безпеки його колег. Важливо знати, як здійснювати свою роботу правильно і як виконувати поставлені завдання за таких умов.

1.3 Інформаційна військова журналістика в оперативному аналізі подій: репортаж, звіт, інтерв'ю

Журналістські ідеї втілюються у вигляді певного жанру. Відкриваючи газету чи інтернет-сторінку щодня, читач зустрічає у ній більше, ніж просто тексти, а нотатки, звіти, нариси, статті, інтерв'ю, есе та інші жанри журналістики.

Жанри – це канали передачі певного типу інформації. Неправильно пов'язувати жанр лише з формою журналістського твору, хоч би так, що він

розвивався в глибині історії та стабілізувався у своїх структурних аспектах. Жанр – певним чином зміст, що «знайшов» найбільш зручну форму її втілення. Слово «жанр» запозичене з французької, де воно вживається у двох значеннях: «рід» та «вид».

Внаслідок тривалого історичного розвитку журналістики сформувалися три жанрові одиниці: інформативні, аналітичні та публіцистичні. До парадигми інформаційних жанрів відносяться: замітка, звіт, репортаж, інтерв'ю. Особливість інформаційних жанрів:

- 1) вибір предмета новин, важливих подій;
- 2) оперативний виклад новин в автентичному форматі;
- 3) редагування коментарів, суб'єктивних оцінок, аналізу.

Замітка – найпростіший жанр оперативного повідомлення. Його основні властивості: стислість викладу новин, економність тексту, який не повинен перевищувати 35–40 рядків, його точність та зрозумілість для масової читацької аудиторії. Замітки по праву вважаються найстарішим жанром журналістики, в тому числі і військової. Газети на ранньому етапі свого існування складалися як аркуші паперу з повідомленнями, які розміщуються на них у стовпцях. Тільки потім, з розвитком журналістики та поліграфічних технологій, з'явилося повноцінне місце журналістиці. Спочатку газета складалася виключно з заміток. Автору замітки слід було бути особливо уважним у своєму ставленні до кожного слова, яке треба було глибоко обміркувати.

Репортаж – жанр, що передбачає швидке та яскраве оповідання про подію, ситуацію, явище. Репортаж – це розповідь очевидця чи учасника подій. Новини обростають суб'єктивними враженнями спостерігача. Військовий репортаж може бути коротким або більшим за розміром. Різноманітність репортажів дозволяє припустити, що цей жанр має внутрішньо жанрові різновиди, але вони ще недостатньо вивчені.

Репортаж може бути подієвим або тематичним [18]. У першому випадку журналіст присутній на місці події, а потім розповідає, як це відбулося.

Найчастіше репортажі пишуться як з анонсованих подій, так і з аварій (пожеж, штурму будівлі, захопленої терористами тощо).

Таблиця 1.1

Різновиди тематичного репортажу [19]

різновид	опис	приклад
Ознайомлення з темою	Журналіст відвідує якийсь важкодоступне для читача місце, обходить його і описує, що він побачив	Репортаж з табору біженців, з постраждалого від землетрусу міста або з психіатричної клініки
Репортаж-експеримент	Журналіст намагається щось організувати і описує, як це відбувалося і що вийшло	Приклади експериментів - спроба відкрити свою справу або проїхати по одному і тому ж міському маршруту на різних видах транспорту (автомобіль, автобус, велосипед)
Репортаж-подорож	Тут в центрі уваги - поїздка журналіста, як правило, незвичайна	Репортаж про автопробіг по тундрі
Журналіст змінює професію	Тут в центрі репортажу - опис того, як журналіст працював в якійсь сфері, і як ця сфера виглядає зсередини	Зазвичай журналісти пробують себе в професіях, які не вимагають високої кваліфікації: продавець, офіціант, таксист
Слідами трагедії	У центрі уваги журналіста - середовище того місця, де сталася трагедія (злочин, аварія). Журналіст досліджує, наскільки трагедія була закономірною. Не слід плутати цей різновид тематичного репортажу з подієвим репортажем	Після вбивства 12 осіб в листопаді 2010 р в станиці Кушевська відразу кілька видань опублікували репортажі про життя в цій станиці

У тематичному репортажі журналіст досліджує певне середовище або явище, потім занурює читача в цю обстановку (зрозуміло, в скороченні, і не обов'язково в тому ж порядку), показуючи побачене. Різновиди його представлені в табл. 1.1.

Звіт у журналістиці являє собою інформаційне повідомлення про роботу та перебіг подій, у якому брала участь певна група людей. У звіті є елементи журналістського коментаря. Поруч із точним звітом про виступи репліки та інші виступи, текст може містити елементи аналізу чи оцінки.

Специфіка військового звіту як інформаційного жанру полягає в тому, що він завжди концентрує увагу на учасниках подій, їх висловлюваннях, діях,

мотивах поведінки тощо, а не на обставинах події, атмосфері, в якій вони відбуваються. Військовий журналіст повинен подати подію, надавши аудиторії максимальну кількість інформації про її зміст, розвиток, дати детальний опис, використовуючи хронологічну послідовність викладу. [20].

Основні жанрові особливості репортажу можна сформулювати так:

1. В основі лежить повна розповідь про конкретну подію, яку журналіст спостерігав особисто.
2. Історія обмежена певними просторово-часовими рамками, що охоплювали цю подію.
3. Істотним змістовним елементом репортажу є деталізація події, виклад подробиць.

Прагнучи впливати на аудиторію і водночас бути максимально об'єктивним, автор репортажу демонструє свою позицію, власне ставлення до описуваної події та висловлювань дійових осіб.

Інтерв'ю відіграють у військовій журналістиці величезну роль. Через інтерв'ю фіксуються висловлювання окремих осіб з певних тем, а також відомості про самих осіб. Популярність цього жанру зростає, хоча різні медіа використовують інтерв'ю по-різному та з різним ступенем інтенсивності.

Термін «інтерв'ю» в науці та журналістській практиці використовуються у двох значеннях:

1. Метод збору чи поширення інформації;
2. Журналістський жанр інформації поширений у всіх видах медіа.

Г. Назаренко зазначає, що інтерв'ю є основним методом, за допомогою якого журналіст отримує факти. Суть цього методу полягає в отриманні новин та повідомлень за допомогою усного спілкування з об'єктом [21].

Робота журналіста – це вічне інтерв'ю, а сам журналіст має бути хорошим комунікатором, тому що його діяльність складається з бесіди з різними людьми та описом почутого.

Журналіст передає почуту інформацію, показуючи свою професійну компетентність та створюючи імідж. І. Михайлін пише, що інтерв'ю (але вже

у другому значенні цього терміна) – це такий публіцистичний жанр, який є соціально значущим у вигляді відповідей людей на питання журналістів. Це один із найпоширеніших серед широкоформатних інформаційних жанрів у пресі, та в аудіовізуальних медіа та інтернеті [22].

Інтерв'ю передбачає оперативний відгук на певні вагомі події, порушення актуальних тем, оцінку явищ, подій, фактів із суспільного й особистого життя тощо. Воно має широку класифікацію залежно від засобу масової інформації, характеру, особливостей спілкування, тематичної спрямованості та ін. Тому виділяють такі види інтерв'ю: інформаційне, портретне, проблемне, протокольне, інтерв'ю-монолог, інтерв'ю-звіт, інтерв'ю-діалог, інтерв'юполілог, інтерв'ю-анкету, інтерв'ю-сповідь, критичне, гумористичне, сатиричне, теле-, радіоінтерв'ю тощо [22].

Специфіка військового інтерв'ю як жанру полягає в тому, що факт, подія, явище, розкриваються через повідомлення, думки компетентних співрозмовників, які володіють інформацією.

Для журналіста дуже важливо успішно провести інтерв'ю, навчитись слухати співрозмовника. Вміти слухати – значить приймати все, що говориться, не перебиваючи і не ставлячи запитань. Іноді це дуже необхідне для розмови. Журналісту важливо не який матеріал він отримає, а час, який зазвичай обмежений. Управління ходом бесіди – складне та відповідальне завдання.

Журналісту потрібно обережно вести розмову, направляючи її у потрібне русло. Найголовніше – питання мають бути побудовані таким чином, щоб не викликати банальних відповідей.

РОЗДІЛ 2

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРІВ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ МАТЕРІАЛІВ 2014-2023 РОКІВ)

2.1 Медіа у процесі оперативного висвітлення подій під час воєнного стану

Українські медіа уже тривалий час висвітлюють події масштабної російської агресії проти України. Зокрема, аспекти, пов'язані зі смертю військовослужбовців та цивільних осіб. Такі повідомлення часто мають сенсаційні заголовки, супроводжуються фотографіями вбитих чи містять відеозаписи моменту вбивства чи його наслідків. Журналістські матеріали розповсюджуються через соціальні мережі чи інші сайти.

Ще якихось 10 років тому в Україні не було військових журналістів, про яких можна було говорити «вголос». Після закінчення військового університету та отримання перших журналістських погонів, вони несли свою службу у різних військових формуваннях – Збройних Силах України, Державній прикордонній службі, в Національній гвардії тощо. До 2014 року Україна не була воюючою країною. Тому багато в чому українські журналісти були навчені у формі «чужої» війни, а саме участь у миротворчих контингентах, зокрема у Югославії або Грузії. Їхньою головною зброєю була кінотехніка, аркуш паперу та гострий олівець.

Українсько-російська війна змусила підняти вишкіл військової журналістики. Вони були, є та будуть основним джерелом інформації про життя українських військових в умовах збройної агресії з боку РФ.

У медіапросторі поняття «військовий журналіст» з'явився відносно недавно, зокрема з початок бойових дій Сході України. До цього суспільство вважало, що військовий журналіст є тим же громадянським кореспондентом, якому було доручено висвітлювати бойові дії. Це пов'язано з тим, що справжні

військові журналісти як люди, що носять погони та належать до силових структур нашої країни тривалий час залишалися у тіні. Але сьогодні ситуація радикально змінилася, військова журналістика піднялася на заслужений високий рівень і роль військових журналістів у війні не можна недооцінювати.

Співавтор збірки «Журналісти на війні», військовий журналіст, Сергій Бровко, підполковник Державної прикордонної служби України писав, що діяльність військових журналістів значно відрізняється від повсякденності цивільних представників медіа. Вони постійно перебувають на межі небезпеки, намагаючись отримати інформацію не тільки для підготовки власного контенту чи офіційного повідомлення, а також для сприяння роботі громадянських журналістів. Зокрема вони діляться з ними своїми розробками та несуть відповідальність за їх безпеку [23].

Вторгнення росії в Україну вже отримало в медіадискурсі назву «перша повномасштабна медіа війна» [17]. Така назва пов'язана, перш за все, з тим, що люди на місцях навіть на окупованих територіях можуть ділитися зведеннями з лінії фронту в режимі реального часу. Можливість публікувати оновлення та ділитися відео – це реалістична картина воєнних дій в Україні. Так, близько 60 років тому в'єтнамський конфлікт заслужив на репутацію «першої телевізійної війни», зробивши її предметом широкого висвітлення в новинах після того, як навесні 1965 року у війну була залучена значна кількість американських військ. До 1968 р., з початком війни, у В'єтнамі було акредитовано 600 журналістів, які висвітлювали війну для своїх американських інформаційних служб, радіо- та телемереж. Управління зв'язків із громадськістю США проводило щоденні брифінги, які пізніше стали відомі як «П'ять Дурніціо», коли у вечірніх новинах регулярно повідомлялося про війну в американських будинках. У лютому 1968 року Уолтер Кронкайт - ведучий програми CBS Evening News на той час і відомий як «людина, яка користується найбільшою довірою в Америці» - зробив сміливу заяву про те, що конфлікт «зайшов у глухий кут». Це повідомлення навіть спонукало тодішнього президента Ліндона Б. Джонсона заявити: «Якщо

я втрачу Кронкайта, я втрачу Середню Америку». Вчені розходяться у думках щодо того, який конфлікт став «першою інтернет-війною». На думку журналу Wired, це могла бути громадянська війна в Югославії 1990-х років, яка також збіглася з масовим впровадженням Інтернету та народженням онлайн новин. Журнал Time вважає, що війна з глобальним тероризмом після 1 вересня 2001 р. стала першою військовою війною в інтернеті [24].

Деякі провідні експерти називають гібридну війну Росії проти України першою повномасштабною кібервійною та першою хакерською війною за участю як державних, так і недержавних суб'єктів, які атакують усю інформаційну інфраструктуру. Кореспонденти NYT Адам Сатаріано та Кейт Конгер говорять про ситуацію так: «Хакери прийшли з усього світу. Вони вивели з ладу уряди Росії та України. Вони запускають сайти, що публікували антивоєнні послання на головних сторінках російських медіа та зливали дані про хакерські операції конкурентів» [25].

Тим не менш, військові події в Україні активно публікуються і транслуються в медіа. Якщо переглянути статистичні дані за 2023 р., то можна побачити наступне (рис.2.1)

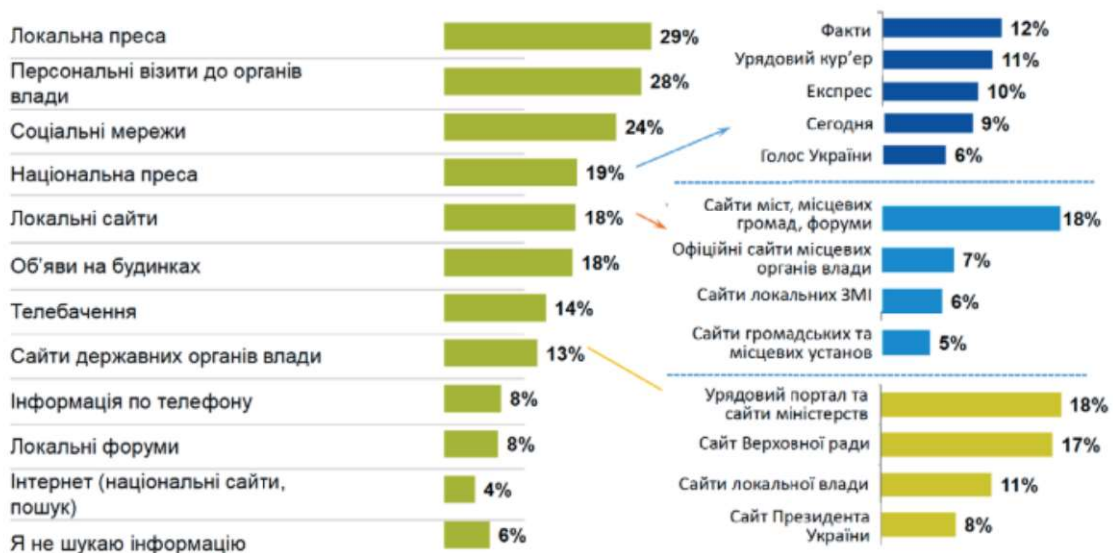

рис.2.1 – Засоби отримання інформації в Україні, результати дослідження ПРООН

Комісія з журналістської етики провела опитування працівників медіа щодо їхньої роботи під час військового стану, запровадженого в Україні у

зв'язку із збройною агресією Росії. Опитування проводилось з 21 по 31 березня 2022 року за допомогою анкети з варіантами відповідей методом адресного онлайн-опитування та розповсюдження інформації серед представників журналістського середовища.

Усього було опитано 136 осіб; з них:

- 43% редактори;
- 29% журналісти;
- 10% викладачів журналістики;
- 8% медіа-менеджерів;
- 10% інших працівників медіа.

Серед респондентів 70% становили жінки та 30% - чоловіки. Отримані дані не є репрезентативними, тому результати слід інтерпретувати як можливі тенденції. Усі дані представлені у знеособленому вигляді(рис.2.2).

рис.2.2 – Інтерпретація даних опитування

Були отримані наступні результати:

- 74% респондентів продовжують працювати у сфері журналістики під час повномасштабного військового вторгнення Росії(рис.2.3);
- 23% продовжують працювати частково;
- 2% - не працюють;
- 1% – інше.

рис.2.3 – дані опитування респондентів

56% працівників медіа вважають, що їхня редакційна політика змінена або частково змінена під час воєнного стану; 39% респондентів зазначили, що політика взагалі не змінилася, 5% – інше.

Якої допомоги найбільше потребують працівники медіа:

- 62% – фінансування;
- 19% – експертної підтримки;
- 8% – психологічної підтримки;
- 2% – юридичної підтримки;
- 9% – інше[26].

У листопаді 2022 року ресурс під назвою USAID-Internews опублікував результати опитування щодо споживання медіа, в якому зазначено, що воно посідає перше місце серед інших соціальних мереж в Україні під час війни. Telegram був випущений раніше за YouTube, Facebook і Viber. Телеграм у 2022 році став основною соціальною мережею як спілкування, так споживання новин [27].

Ця ситуація є українським активом, тому що глобальні індикатори показують, що Telegram зараз за популярністю посідає лише 9-е місце; Facebook, YouTube, WhatsApp та інші залишаються серед лідерів [27].

Моніторинг активності Telegram з березня 2022 фіксує інтенсивне створення нових телеграм-каналів, як українських, і російських - окупаційних. Число користувачів також збільшується в Telegram. Нині налічується понад 700 мільйонів активних користувачів на місяць. Логічно, що додаток входить до десятки найбільш завантажуваних у світі. Сама популярність додатку не так радикально змінилася (охоплення збільшилося на 5%), але кількість часу, проведеного в Telegram, збільшилось у 8 разів. У перші 2 тижні Української війни користувачі присвячували Telegram до 1 години щодня [28].

Функціонал Telegram сьогодні є надзвичайно потужним. Цей майданчик активно використовується як зв'язковий, як джерело військових новин. Проте сама мережа не є ресурсом новин. Тому, як зазначалося дослідниками, коли люди кажуть, що читають щось у Telegram, мається на увазі те, що вони дізналися про новини з офіційного телеграм-каналу Президента України.

Тим не менш, користувач сам вирішує, що читати, а що ні, що позитивно відрізняє його від Facebook, Twitter, Instagram. Telegram дає можливість отримувати повідомлення відповідно до реального часового простору, фокусуючись на одному або кількох каналах.

Військові журналісти – це найважливіша ланка у функціонуванні нинішніх телеграм каналів. Саме вони фіксують та передають найсвіжішу інформацію, яка транслюється на таких каналах, як:

- Офіційний канал Президента України Володимира Зеленського, 940 000 підписників;
- Офіційний телеграм-канал Прем'єр-міністра України «Денис Шмигаль Прем'єр-міністр України» - майже 23 000 передплатників;
- Генеральний штаб Збройних Сил України – понад 32 000 читачів;
- Офіційні новини Верховної Ради України «Верховна Рада України» – понад 189 000 читачів;
- Офіційний Telegram-канал Міністерства оборони України – понад 52 000 читачів;

– Офіційний телеграм-канал Міністерства соціальної політики України, близько 19 000 підписників.

Завдання таких каналів – інформувати населення про перебіг подій та протидіяти дезінформації, спростовувати фейки країни-агресора [29].

В Україні військові журналісти дають інформацію про хід війни в різних фрагментах та інтерпретаціях, які зрештою створює певну хронологію для користувачів. Це допомагає підтримувати внутрішню рішучість народу, чинити опір і допомагає творити зовнішню підтримку для надання допомоги, а також постійно створює документальний запис, який зрештою, в майбутньому, сформує історичні наративи — і, швидше за все, підтримає звинувачення у військових злочинах[45]. Для Росії медіа – ще один канал, в якому можна створити «туман війни». Місця здійснення злочину не можна приховати, російсько-українська війна поступово стає відкритою (згадаймо жахливі розкриття місць злочинів у Бучі, Ірпені, Гостомелі, Херсоні, Куп'янську, в Ізюмському районі та в інших областях України, куди увірвався нещадний ворог). Саме тому країна-агресор починає кампанії в соціальних мережах, щоб посіяти сумніви щодо побаченого.

Що особливо помітно під час російського вторгнення в Україну, так це те, що це перша війна цифрової ери, в якій агресор мало контролює наративи. В закритому російському інтернет-просторі повідомляють, звісно, що все контролюється[44]. Так, в СМІ російської пропаганди було висвітлено, що російські загарбники Бучі нічого не знищили, нікого не вбили і просто відступили. Вони наполягали, що руйнування та загибель задокументовані українськими військовими журналістами та політичними лідерами, а також міжнародними журналістами були справжньою «провокацією» України, щоб очорнити Росію.

В Україні в Instagram, telegram, Facebook і TikTok українці діляться особистими історіями, фотографіями та відеоповідомленнями. Так будується дискурс, вільний від провладних вказівок. Це альтернатива офіційним медіа. Наприклад, підліток у TikTok показує своє життя в укритті під час обстрілу

Чернігова російською авіацією, викладає фото на фоні зруйнованих будинків в Instagram. Інший у Маріуполі веде відеощоденник, який з'являється практично в режимі реального часу та доступний на YouTube. Глядачі чують звуки бомбардувань, сприймають емоційні історії виживання: як люди розтоплюють сніг для отримання води, ховаються від вибухів снарядів, ховаються за меблями, коли осколки розлітаються в будинку. Ці всі події та їх висвітлення щодня в Україні додають ще більшого драматизму.

Серед норм, принципів, правил та обов'язків військового журналіста чи працівника мас-медіа, можна виділити такі основні вимоги:

- свобода слова є невід'ємною частиною діяльності журналіста;
- повага до прав громадськості на повну та об'єктивну інформацію;
- журналіст не повинен використовувати незаконні методи отримання інформації;
- журналіст не розголошує джерела інформації, крім тих випадків, які передбачені законом,
- ніхто не може бути дискримінований за ознакою статі, мови, раси, релігії, національного чи регіонального походження або через політичні уподобання;
- плагиат несумісний із званням журналіста;
- журналіст не може назвати людину злочинцем до відповідного рішення суду.
- журналіст повинен поважати приватне життя людей;
- факти повинні бути чітко відокремлені від суджень і припущень;
- журналіст не може бути зобов'язаний писати в офіційному порядку або робити що-небудь, якщо це суперечить його власних переконань або принципів [30].

Однак в умовах війни досить важко вимірювати все, що відбувається, звичайними правилами. Причина одна – є більші цінності, особливо – цінність людського життя.

Дуже важливо розуміти, що люди у зоні розв'язання конфлікту вкрай уразливі, для них може існувати реальна небезпека. Показувати та ідентифікувати імена та прізвища людей в таких ситуаціях можна лише в тих

випадках, коли небезпеки для них та їх родичів немає. Анонімність в таких випадках цілком виправдана.

Справжня повнота висвітлення багатьох подій, може виявитися недосяжною хоча б з точки зору військових секретів. Зокрема, заради цього військові журналісти не повинні мати свої матеріали, щоб не було можливості розкрити супротивнику ті дані, які він може в подальшому використовувати. Це точні дані про переміщення та місця дислокації військових чи окремих частин, точні дані про чисельність військ у різних районах бойових дій, точні дані про типи та чисельність озброєння конкретних підрозділів, інформація про плани командирів чи тактику ведення бойових дій [31].

Військовий журналіст може надати таку інформацію, якщо вона офіційно опублікована компетентними органами тої чи іншої держави. У цьому випадку журналісти покладаються на відповідальність, компетентність та знання посадовими особами. В інших випадках слід діяти максимально обережно. У всіх випадках, коли є хоч найменший сумнів щодо безпеки військових під час оприлюднення певних даних - ці дані краще не оприлюднювати.

Незалежно від суспільної значущості тієї чи іншої новини, військовий журналіст має бути дуже обережним з публікаціями, щоб використання інформації не призвело до людських жертв з однієї чи іншої сторони конфлікту. Перш за все, це стосується будь-якої інформації, яку супротивник може використовувати у своїх інтересах (розміщення та переміщення військ, кількість людей і озброєння, побудова оборонних рубежів, плани, тактика).

Таким чином підсумуємо, що журналістика на війні має багато заборон та обмежень. Важливий момент у висвітленні війни, особистих історій військовослужбовців – це, перш за все, розуміння того, як не нашкодити собі, допомогти військовослужбовцям та навпаки. Саме тому в період війни між Україною та росією, що розпочалася у 2014 році, під час військового протистояння на сході України, багато журналістів опинились в самому центрі військових подій.

2.2 Робота журналіста з людьми, які мали травматичний досвід у зв'язку з військовими подіями

Для військових журналістів важливо розуміти, як правильно спілкуватися з людьми, які пережили травматичний досвід. Прибувши на місце де сталась надзвичайна подія сталася в умовах війни, журналісти мають можливість стати одними з перших почути розповідь очевидців та донести цю інформацію до публіки. Працювати з такими потерпілими досить складно. Розмови повинні бути конструктивними, без надто чутливих питань. Під час війни кількість подій, які призвели до тяжких поранень, зростає – окупація, обстріли, полон, фізичне та психологічне насильство. Такі події слід повідомляти таким чином, щоб мінімізувати можливі перешкоди в майбутньому, не кажучи вже про це ненавмисно.

Висвітлюючи травматичні події, важливо з повагою ставитися до історії людей, важливо уважно слухати і запам'ятовувати деталі розповіді. Необхідно попереджувати співрозмовника, що відбувається аудіо, фото або відеозапис. Після трагічних подій людям потрібні три речі: передбачуваність, контроль і безпека. Журналісти мають гарантувати безпечний простір для розмови та точність спілкування. Важливо висвітлювати травматичні події, але не менш важливо розуміти, що це може серйозно вплинути на психічне здоров'я респондентів. Тому дуже важливо дотримуватися етичних принципів і не шкодити людям. Крім того, військові журналісти можуть допомогти людям, які пережили травматичні події, через висвітлення їхньої історії. Це може допомогти людям відчувати, що їхня історія важлива іншим [32].

Після розмови з постраждалим необхідно завжди перевіряти факти і правдивість отриманої інформації. Постраждала особа повинна вибрати, наскільки детально вона буде висвітлювати, передавати свої емоції, почуття та спогади. Є три сценарії взаємодії з людьми, які мають травматичний досвід:

1. На місці. Це може бути землянка, місце згарища, вулиця і тому подібне.

Локація передбачає роботу тут і зараз без попередньої підготовки та в

стресових умовах на місці надзвичайної події. Якщо це постраждала від обстрілу особа, перш ніж почати співбесіду, ви повинні переконатися, що присутня відносна безпека, особа не потребує медичної допомоги або вже отримала її, а також вона в курсі того, що відбувається. Журналіст повинен утримуватися від різких рухів, провокаційних дій і дій, які можуть здатися ворожими [33].

2. В студії. Цей сценарій забезпечує спокійне та безпечне середовище для співрозмовника. У цьому випадку журналіст має можливість підготуватися і обговорити проблему з людиною. При необхідності можна зробити паузу і відрегулювати запитання та час для обдумування відповіді співрозмовником [33].
3. У громадському місці. Деякі постраждалі люди відчувають емоційний тиск і дискомфорт при знаходженні один на один, тому вони вибирають цей варіант. Під час співбесіди не варто ставити велику кількість питань, вживати складні конструкції, задавати занадто особисті питання і такі питання, які можуть бути травматичними [33].

Військові журналісти займаються своєю професійною діяльністю під час війни та працюють з людьми, які мають травматичний досвід – військові, поранені, біженці, ув'язнені, люди, які втратили рідних та близьких, а також люди, які перебувають у стані шоку після тих чи інших подій. Залежно від події, особистості та місця журналіст повинен бути готовим до будь-якого розвитку подій та заздалегідь вибрати модель спілкування. Важливо пам'ятати про етичні та моральні аспекти у журналістській діяльності.

Опитування жертв потребує навичок та співчуття. Виявляти ввічливість необхідно у всіх випадках, незалежно від власних відчуттів. Опитування жертв може бути важким і дуже відповідальним завданням журналіста. Можливо, потрібно розкрити правду про певну подію, але водночас це може бути дуже емоційно виснажливим для співрозмовника. Тому журналісти повинні виявляти належне співчуття та повагу до почуттів, емоцій співрозмовників [34].

Наявність навичок та здібностей для здійснення репортажів є ключовим фактором, який допомагає журналістам отримувати потрібну інформацію від співрозмовників.

Військовим журналістам слід пам'ятати про важливість захисту прав співрозмовників і це важливіше за інтереси редактора. Тому після виконання завдання, журналіст повинен переконатися, що редактор знає про гарантії, що надаються співрозмовнику для захисту його прав та інтересів.

Крім того, журналісти мають враховувати вимоги воєнного часу до військових об'єктів, час та місце інтерв'ю. Ніяка подія не повинна використовуватися для створення сенсації, яка може вплинути на результати воєнної діяльності[41]. Не коректно журналісту у матеріалі наголошувати виключно про дивовижні події та почуття. Інтерпретувати емоції та почуття замість героя. Докладно описувати тортури, знущання, насильство чи смерть.

При зборі матеріалів військовим журналістам слід звернути особливу увагу на морально-психологічний стан постраждалих та потерпілих, уникати конфліктних ситуацій і дотримуватися принципу безпеки. До прибуття на місце події журналісти повинні дізнатися докладну інформацію про те, що сталося чи були людські жертви. Це допоможе їм краще орієнтуватися у ситуації та підготуватися до збору інформації [35].

Будь-коли журналіст може опинитися в небезпеці, тому важливо ставити на перше місце свою безпеку та безпеку співрозмовників. На початку інтерв'ю, важливо звернути увагу на довілля та обставини, дотримуватись елементарних правил безпеки. Необхідно збирати інформацію з дотриманням принципів етики та моралі, що не допускає посягань на права людей та їх гідність.

Завершуючи інтерв'ю, важливо зосередити увагу людини на позитивних моментах, подякувати співрозмовнику за довіру та можливість поділитися своїми переживаннями.

У процесі збору інформації журналісти мають сконцентруватися на фактах та об'єктивних даних, уникати поширення неперевіреної інформації та

не робити поспішних висновків. Важливо відповідати за кожне слово та дію, що з'являються у матеріалах.

Враховуючи важливість журналістики та її вплив на суспільство, журналісти повинні дотримуватися високих стандартів професійної етики.

У світі, де інформація має велике значення, роль журналістів украй важлива. Вони мають бути представниками справедливості, правдивості та інформування громадськості про події та явища у світі. Однак слід працювати з дотриманням принципів етики, поваги до прав людини та обліку психологічного стану[42].

Варто відмітити, що кожна людина реагує на власний травматичний досвід по-різному. Деякі люди можуть бути більш емоційними або схвильованими, в той же час як інші можуть здаватися більш замкнутими або закритими. Важливо виявляти терпіння та розуміння кожної людини. У роботі повинно створюватись безпечне та сприятливе середовище для людини. Це означає, що важливо створити простір, де людина почуватиметься комфортно, ділячись своїм досвідом та емоціями. Важливо усвідомлювати свою власну реакцію на історію людини. Досить природно відчувати співчуття до людини, яка пережила подію, яка травмує. Однак важливо залишатися професіоналом та поважати конфіденційність та людські кордони.

2.3 Опитування громадської думки: підготовка, ключові етапи, аналіз зібраної інформації

В ході виконання дипломної роботи було здійснене опитування громадян України щодо висвітлення військовими журналістами подій збройного конфлікту на сході нашої держави. В опитуванні взяли участь громадяни віком від 18 до 60 років.

Отже, як показують результати опитування, основна частина громадян отримують інформацію про військові події в Україні з соціальних мереж, телебачення та інтернет-видань[43]. Близько 8% респондентів зазначили, що

отримують цю інформацію з радіо, розповідей знайомих та експертів. Результати даної інформації відображені на (рис.2.4).

1. З яких джерел Ви найчастіше отримуєте інформацію щодо війни в Україні?

12 ответов

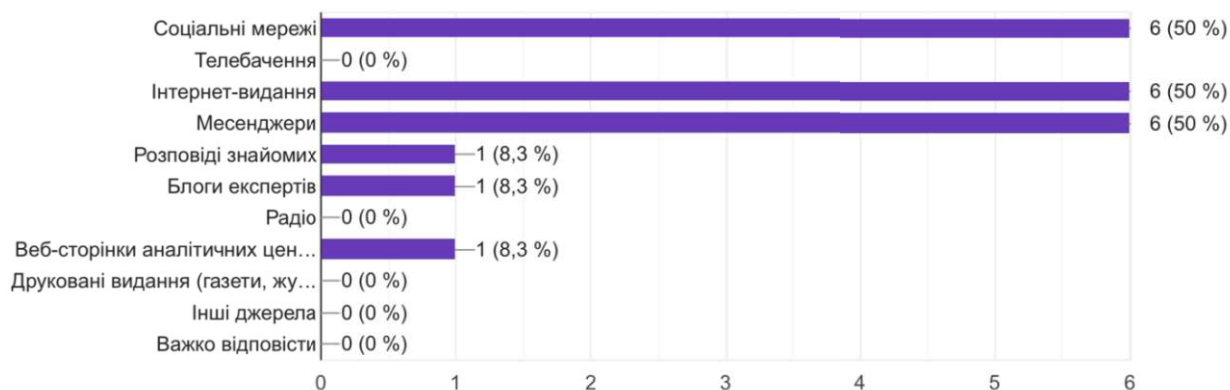

рис.2.4 – Джерела інформації

Як результат, аналіз дослідження також показав, що 50 % опитаних не довіряють жодним джерелам при інформуванні військових подій. 25% респондентів довіряють офіційним сайтам та каналам органів влади, телеграм та вайбер каналам. Це свідчить про те, що значна частина українців на сьогоднішній день розчаровані в достовірності інформації, яка подається користувачам з різних інформаційних джерел (рис.2.5).

2. Якому джерелу інформації Ви довіряєте найбільше?

12 ответов

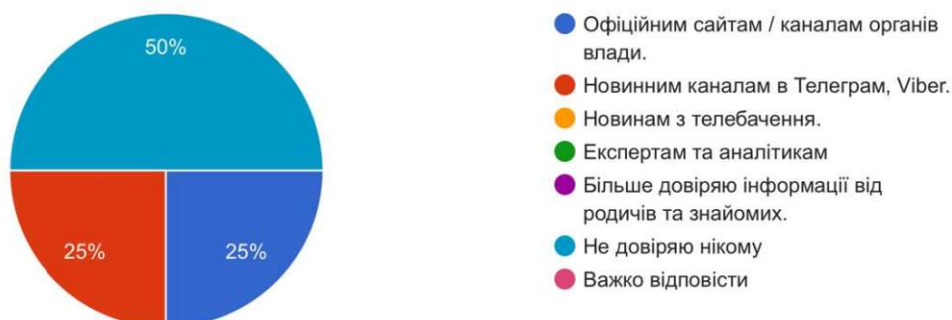

рис.2.5 – Довіра до джерел інформації

На запитання про те, чи дійсно через війну вся журналістика стала військовою респонденти відповіли так: більше 58% не погодились з цим твердженням; 33% відповіли, що скоріше «так», а 8% опитаних було важко відповісти на запитання (рис.2.6)

3. Чи не вважаєте Ви, що через війну уся журналістика в Україні – це тепер військова журналістика?

12 ответов

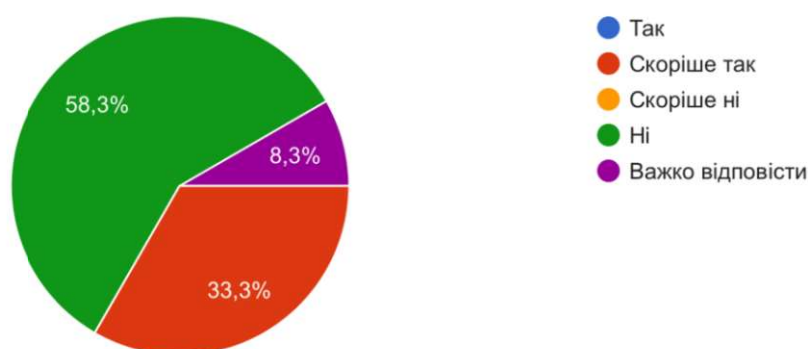

рис.2.6 – Військова журналістика

Дослідження також ставило на меті визначити, наскільки громадяни розуміють, що таке військова журналістика. Були отримані результати, які показали, що 25% опитаних розуміють військову журналістику як репортажі з лінії фронту або аналітичні доповіді щодо ситуації на фронті.

4. Чим для Вас є військова журналістика?

12 ответов

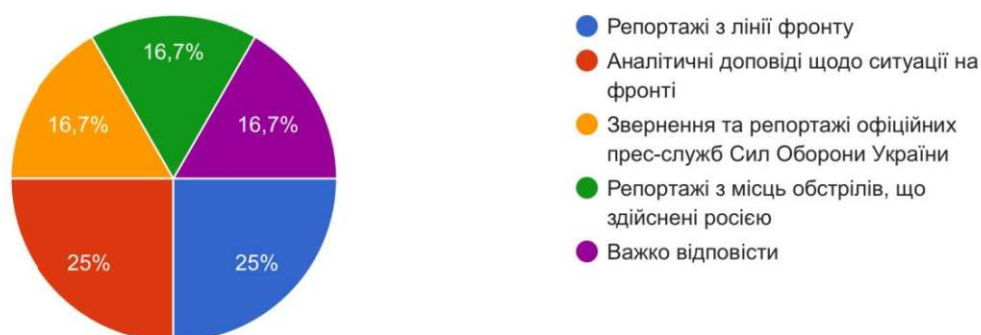

рис.2.7 – Що є військовою журналістикою

Далі кількість опитаних розділилась на рівні частки по 16,7%, де опитані заявили, що розуміють військову журналістику як репортаж і з місць обстрілів чи репортажі офіційних прес-служб Сил Оборони України. Ще 16,7% респондентів не змогли дати відповідь на це запитання (рис.2.7).

Аналіз відповідей на запитання «Чи задоволені ви рівнем об'єктивності військової журналістики в Україні під час воєнного стану?» дозволяє вказати бажані зміни і приводить до висновку, що потенційні зміни опитані бачать по-різному. Є, звичайно, прогалини в цьому питанні, які потребують ефективних змін, адже 25% опитаних не бачать об'єктивності в цьому питанні (рис.2.8).

5. Чи задоволені ви рівнем об'єктивності військової журналістики в Україні під час воєнного стану?

12 ответов

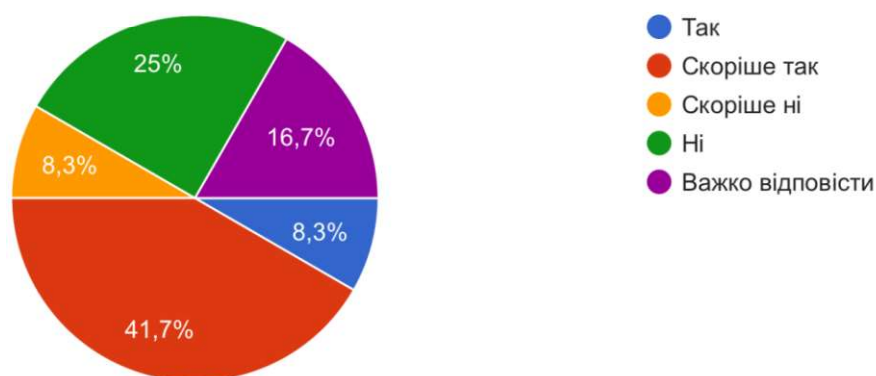

рис. 2.8 – Рівень об'єктивності військових журналістів

Також було поставлене питання щодо того, чи потрібна військовим спеціальна підготовка. Результати опитування показали, що більшість, 75%, вважають так, близько 17% думають, скоріше так, а решта відповіли – ні(рис.2.9)

6. Чи потрібна військовим журналістам спеціальна підготовка?

12 ответов

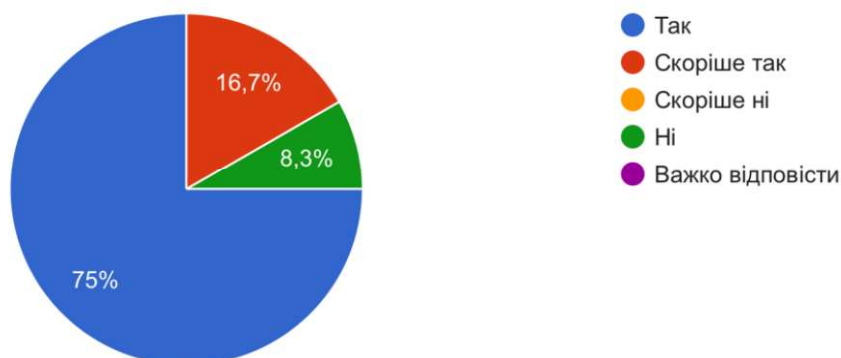

рис.2.9 – Спеціальна підготовка для військових журналісті

Більшість респондентів погоджуються з тим, що військовими журналістами можуть бути лише військові, це 50% опитаних. У решти погляди розділились на дві рівні частини: 25% не погоджуються з цим твердженням, стільки ж осіб погоджуються (рис.2.10).

7. Як Ви ставитися до твердження – «Військовими журналістами можуть бути лише військові»?

12 ответов

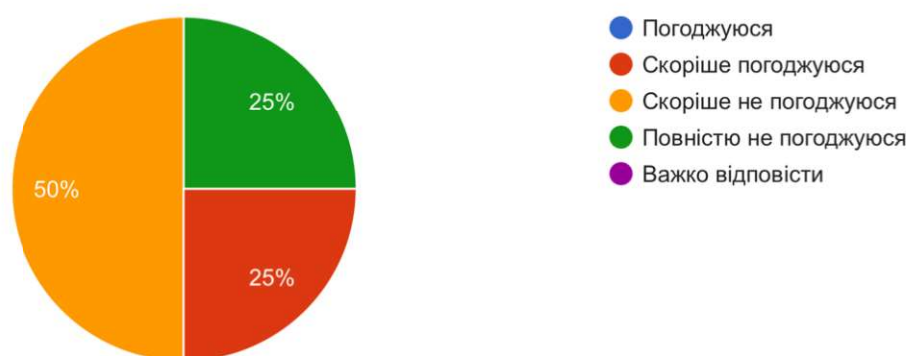

рис.2.10 – Військові журналісти – це тільки військові

Наступне питання було пов'язане з тим, який контент найбільш приваблює людей для перегляду. Як виявилось, найчастіше люди

переглядають відео про наслідки обстрілів, знищення ворожої техніки та про військових героїв нашого часу. Такі показники дають розуміння про те, що кожен українець переймається питанням безпеки і завжди радий пересвідчитись у героїзмі наших військових та їх досягненнях(рис.2.11).

8. Якому контенту про війну Україні Ви віддаєте перевагу:

12 ответов

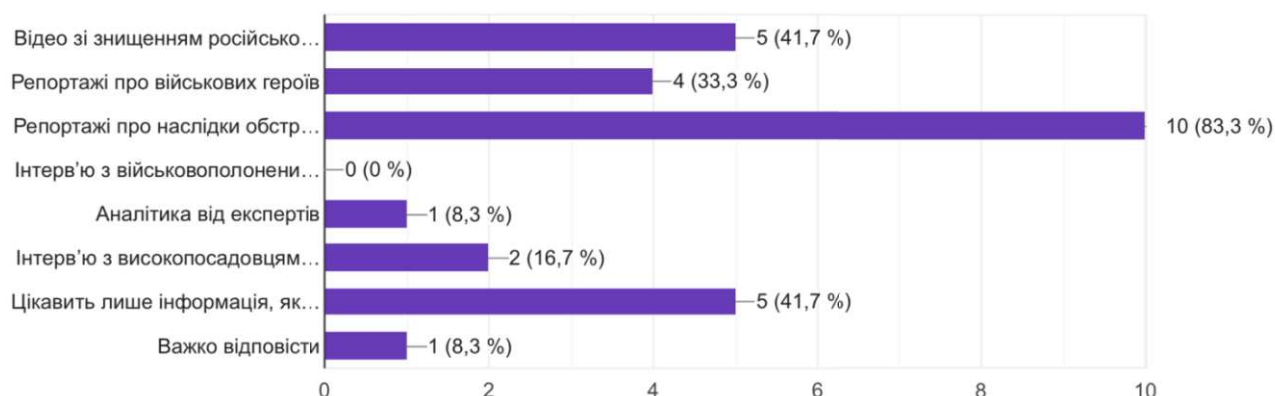

рис.2.11 – Різновиди контенту про війну для перегляду

Заключне запитання, яке було поставлене громадськості під час дослідження полягало в тому, чи відчують люди припустимими обмеження свободи слова та втручання влади в роботу ЗМІ в період воєнного стану. Як ми бачимо по результатах, близько 42% людей вважають, що припустимі обмеження в інтересах безпеки, якщо треба запобігти загрозам країни. Така ж кількість опитаних стверджує, що обмеження неприпустимі взагалі для ЗМІ. Близько 17% відповіли, що вважають обмеження в роботі ЗМІ цілком припустимими (рис.2.12).

9. Чи вважаєте Ви припустимими обмеження свободи слова та втручання влади в роботу ЗМІ в період воєнного стану?

12 ответов

рис. 2.12 – обмеження свободи слова

На основі обробки та аналізу отриманої інформації після проведення опитування бачимо, що незважаючи на всі недоліки та проблеми в роботі військових журналістів, більшість респондентів правильно інтерпретують діяльність військових журналістів, погоджуються з тим, що їм потрібна спеціальна підготовка. Близько 42% стверджують, що інформація, яка надходить саме від військових журналістів, являється найбільш об'єктивною, адже вони працюють в найгарячіших точках і можуть транслювати найсвіжішу інформацію з місця подій.

2.4 Перспективи розвитку військової журналістики в Україні

Військова журналістика в Україні з 2014 року пройшла шлях від небуття до досить затребуваної серед інших професій. Вона набула чималого професійного досвіду, як і вся військова сфера.

Більшість часу наша незалежна Україна та суспільство провело досить далеко від військових конфліктів. Професіонали отримували досвід військової участі у миротворчих місіях згідно з міжнародними угодами. Відповідно, про військові події суспільство дізналося із зарубіжних засобів масової інформації. Вітчизняна військова журналістика не мала жодного значення, мала в

основному історичний характер. Конфлікти у сусідніх країнах – Молдові, Грузії, на Близькому Сході, Індокитаї, Балканах сприймалися як щось далеке та невідоме [36].

В нинішніх реаліях збройного конфлікту професія військового журналіста кардинально змінилась. Вивчення військової журналістики сьогодні викликає почуття національної свідомості, інтелектуального розвитку, справедливості, свободи, рівності та братерства. Крім того, слід заохочувати нинішніх студентів та професіоналів до соціальної справедливості, вихованню правильних цінностей, скороченню соціальної та культурної нерівності.

Кафедра військової журналістики у Львівському військово-політичному училищі має зосередитися на створенні та підтримці правильного середовища викладання та навчання, шляхом покращення якості викладання, надання учням можливості набувати глобальних компетенцій у різних галузях навчання та застосовувати для успішно протистояти виклики змінного глобального сценарію [37].

КНУ імені Тараса Шевченка випустив прес-аташе та військових журналістів. Навчання проходить за комплексною програмою, де курсанти вивчають окремі, військові дисципліни і разом із звичайними студентами прагнуть опанувати журналістську науку та навички. Майбутній абітурієнт, який бажає стати в саме військовий журналіст, повинен розуміти, що це окрема спеціальність, що відрізняється від політичної, спортивної чи юридичної журналістики [38].

Кількість бажаючих навчатися на військову журналістику зросла в 2014 році. Педагоги тепер можуть покластися на досвід антитерористичної операції, яка проходила на Донбасі. Не потрібно покладатися на інформацію про військові конфлікти за кордоном, наприклад в Ємені чи Нагірному Карабахі. Студенти, які завершують навчання на кафедрі військової журналістики стали більш підготовленими до роботи в важких умовах [39].

Так, військовий журналіст Тарас Грень вважає: «...вміти бути журналістом, не пропагандистом, не пресслужбовцем – це абсолютно різні види інформаційної діяльності, ще раз наголошу: бути журналістом. Це дуже важливо. А також знати все те, що має знати військовий, адже під час бойових дій носиш такий самий однострій, як і інші військовослужбовці Збройних сил. Треба бути готовим у будь-який момент взяти до рук зброю, прийняти на себе командування або замінити кулеметника тощо. Журналіст у зоні бойових дій завжди повинен бути до цього готовим та мати відповідні знання. І водночас потрібно вміти надавати першу медичну допомогу, організовувати систему оборони, рити окопи. Це таке поєднання військового і журналістського фаху» [40].

Головне в роботі українського військового журналіста – збереження довіри та авторитету у нашій армії, захист національного інформаційного поля від нападів агресора, від гібридної, інформаційної війни.

Важливо відмітити, що в сучасних реаліях, коли розгорнута жорстока війна Росії проти України, грань між «військовим журналістом», який висвітлює війну професійно та «цивільним журналістом», який тільки почав робити сюжети про війну, досить розмита. Достатньо згадати відомого українського тревел-журналіста Дмитра Комарова, який презентував у 2023 році свій авторський проєкт – серію документальних фільмів, об'єднаних єдиною назвою – «Рік».

Цей журналіст позиціонує проєкт документування війни через призму авторського бачення. Стрічка досягла величезної аудиторії: загальна кількість переглядів обох частин за перші два дні перевищила 3 мільйони на YouTube-каналі Д. Комарова «Світ навиворіт».

Родзинкою фільму стали ексклюзивні кадри з місць, які зазвичай недоступні для журналістів, – приміщення на Банковій, де президент прожив весь рік війни, і засекреченого Центру бойового управління.

У фільмі «Рік» абсолютно стирається різниця між високопосадовцями та військовими. Крім президента, Комаров бере коментарі у міністра оборони

Олексія Резнікова, керівника Офісу президента Андрія Єрмака, начальника ГУР МОУ Кирила Буданова, Головнокомандувача ЗСУ (на той час) Валерія Залужного, та низки інших військовослужбовців. І як каже сам Дмитро Комаров, це «ті, чиїми руками і розумом твориться наша майбутня перемога».

Комаров підкреслює, що, незважаючи на обставини, Зеленський залишився звичайною людиною і перебуває в країні, незважаючи на загрозу вбивства. Чи варто бути лояльним до президента тільки тому, що він не погодився тікати з країни (чого не повинен був робити обраний народом президент)? Головний двигун перемоги – народ України, і він ніколи б не здався Росії, з цим президентом чи без нього – це вже продемонстрували українські люди на окупованих територіях.

Комаров як журналіст нікому з політиків не ставив незручних питань. Хтозна, може ця лояльність є платою за доступ до тих місць, де під час війни не було жодного представника ЗМІ: кімната та гардероб президента, «Центр прийняття рішень», склади з боєприпасами, Буча (Комаров був першим журналіст, якому дозволили в'їзд в місто після деокупації), зйомки обміну полоненими тощо.

Фільм призначений не лише для українського глядача. Буча, Гостомель, Харків, Северодонецьк, Ірпінь – Дмитро Комаров задокументував події, які, звісно, має побачити весь світ. Знімальна група неодноразово ризикувала своїм життям: міновані будинки та дороги, обстріли під час зйомок, неймовірна близькість до ворога. Головне, що мають усвідомити люди у всьому світі – так не повинно бути і це потрібно негайно припинити. Дмитро Комаров, як і багато інших цивільних журналістів, які знімають та транслюють через екран російсько-українську війну, несуть важливу місію, як і військові журналісти.

Сьогодні військовий журналістика почала розвиватися, але потрібно майбутніх спеціалістів виховувати на почуттях патріотизму, скорботи за українських військових, мати повагу і шану до Збройних Сил України.

Звичайно, воєнна журналістика це складна професія, тому не кожен бажаючий зможе стати професіоналом і експертом своєї справи [45].

Справжній військовий журналіст повинен вдало подавати інформацію, створювати інформаційний привід, повністю розкривати тему, отримувати ексклюзивний матеріал, мати якісну співпрацю з прес-службами для створення позитивного іміджу нашим військам. Військові журналісти є авторами цікавих, унікальних новин із «гарячих точок», пишуть вони аналітичні статті, створюють захоплюючі репортажі, проводять незвичайні дослідження, роблять все те, на що не можна дивитися спокійно.

В нинішній час, насамперед, необхідно визначити пріоритетні цілі та завдання, які стоять перед державою у сфері військової журналістики, потім визначити структури, які відповідатимуть за їх реалізацію та найбільш ефективні методи роботи. Виходячи з цього, можна буде визначитися з кадрами. В цьому плані будуть корисними як люди з базовою підготовкою військового журналіста, так і звичайні професійні журналісти, які пройдуть спеціальний прискорений (від трьох місяців) курс військової підготовки. Останні можуть бути мобілізовані (насамперед добровольці) і направлені безпосередньо у війська [48].

Головне – створити єдину систему підготовки особового складу, наприклад, на базі навчального центру в Десні чи в Академії сухопутних військ. Безумовно, журналісти, які працюють в системі Міноборони, носять форму і фактично є учасниками бойових дій, і журналісти цивільних медіа, які висвітлюють події в районі бойових дій, потребують зовсім іншої підготовки. Для цивільних журналістів доцільно організувати короткострокові (від двох тижнів) курси з основ безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій. Колектив інформаційного агентства Держприкордонслужби, до складу якого входять газета, журнал, сайт і телестудія, на 50–60% складається з випускників ЛВВПУ, на 30–40% - студенти ВІКНУ імені Т. Шевченка [49].

Що стосується системи прес-служб, то в ній здебільшого працюють або спеціалісти, які закінчили журналістський факультет цивільних вишів, або

найдосвідченіші прикордонники, які мають відповідні здібності. На щастя, у структурі Держприкордонслужби завжди була чітка вертикаль із жорсткою субординацією, в якій працювали військові журналісти.

На сьогоднішній день дуже важливою є доцільність перенавчання цивільних журналістів на військових. Звичайно, це має бути власне бажання, а не вимушене рішення, бо лише цілеспрямований працівник медіа буде здатним виконувати складну роботу, працювати в складних умовах, ризикувати власним життям. Робота військового журналіста може включати: поїздки в різні місця бойових зіткнень, а також спілкування з різним людьми, які пережили ті чи інші події. Робота вимагає відвідування тренувань та проходження фізичної підготовки [50].

Військові журналісти повинні відповідати фізичним стандартам у навчанні та роботі зі зброєю, а також мати можливість в подальшому працювати у військовій структурі, розвивати власну кар'єру. Як і інші професіонали в армії, військові журналісти також можуть в майбутньому перетворити свою роботу на цивільну кар'єру.

ВИСНОВКИ

Українські військові журналісти, які працювали в «гарячих точках» за кордоном, часто опинялися в небезпеці, іноді отримували поранення чи навіть помирали. Деякі журналісти були затримані або депортовані владою країни, де вони працювали. Незважаючи на це, українські журналісти виконували свої обов'язки та надавали важливі відомості про хід воєнних дій в інших країнах. Їхні доповіді розкривали реальну картину бойових дій. У географії діяльності військових журналістів були Сирія, Ірак, Афганістан, Ємен, Лівія та інші. У деяких випадках їх матеріали допомогли досягти позитивних змін, таких як припинення військових дій чи звільнення затриманих осіб, а досвід, отриманий раніше, допоміг у висвітленні російсько-української війни, яка розпочалась в Україні у 2014 році.

Умови воєнного стану внесли істотні зміни до діяльності журналістів в порівнянні з мирним часом. Тепер вони працюють у прифронтових регіонах, стикаються з багатьма проблемами та перешкодами, які відрізняють їхню роботу від звичайної журналістики. Наприклад, військові журналісти можуть першими досягати місць подій та мати унікальний доступ до жертв атак противника. Однак вони також зазнають тиску влади та пропаганди. Крім того, журналістам часто доводиться ризикувати, щоб отримати необхідну інформацію та швидко приймати рішення про те, що включати до своїх звітів. Це також поширене у прифронтових регіонах, де відчувається велика кількість емоцій, викликаних наслідками війни при спілкуванні з людьми, яких це безпосередньо торкається.

В Україні військові журналісти дають інформацію про хід війни в різних фрагментах та інтерпретаціях, які зрештою створює певну хронологію для користувачів. Це допомагає підтримувати внутрішню рішучість народу, чинити опір і допомагає творити зовнішню підтримку для надання допомоги, а також постійно створює документальний запис, який зрештою, в

майбутньому, сформує історичні наративи — і, швидше за все, підтримає звинувачення у військових злочинах. Для Росії медіа – ще один канал, в якому можна створити «туман війни». Місця здійснення злочину не можна приховати, російсько-українська війна поступово стає відкритою (згадаймо жахливі розкриття місць злочинів у Бучі, Ірпені, Гостомелі, Херсоні, Куп'янську, в Ізюмському районі та в інших областях України, куди увірвався нещадний ворог). Саме тому країна-агресор починає кампанії в соціальних мережах, щоб посіяти сумніви щодо побаченого.

В моїй роботі було здійснене опитування громадян України щодо висвітлення військовими журналістами подій збройного конфлікту на території нашої держави. Результати дослідження можна вважати репрезентативними, оскільки в опитуванні прийняли участь громадяни віком від 18 до 60 років. Отримані результати показали, що 50 % опитаних не довіряють жодним джерелам при інформуванні військових подій. 25% респондентів довіряють офіційним сайтам та каналам органів влади, телеграм та вайбер каналам. Це свідчить про те, що значна частина українців на сьогоднішній день розчаровані в достовірності інформації, яка подається користувачам з різних інформаційних джерел. Аналіз відповідей на запитання «Чи задоволені ви рівнем об'єктивності військової журналістики в Україні під час воєнного стану?» дозволяє вказати бажані зміни і приводить до висновку, що потенційні зміни опитані бачать по-різному. Є, звичайно, прогалини в цьому питанні, які потребують ефективних змін, адже 25% опитаних не бачать об'єктивності.

Важливо також зазначити, що найчастіше люди переглядають відео про наслідки обстрілів, знищення ворожої техніки та про військових героїв нашого часу. Такі показники дають розуміння про те, що кожен українець переймається питанням безпеки і завжди радий пересвідчитись у героїзмі наших військових та їх досягненнях.

З анексією Криму та початком АТО на сході України стало зрозуміло, що журналістам незвично і складно працювати в зоні бойових дій. Вони не

мають досвіду, необхідних знань, мають лише велике бажання інформувати суспільство правдивою інформацією про те, що насправді відбувається на окупованих територіях. До початку повномасштабного вторгнення військові журналісти вже набрались досвіду і стали впевненіше та професійніше виконувати свої обов'язки.

Суб'єктність воєнної журналістики як окремої інформаційної журналістики на даний момент перспективна, корисна і дуже потрібна. Підсумуємо, що сьогодні військові журналісти мають відповідати фізичним стандартам та вміти поводитись зі зброєю. Як і інші спеціалісти в армії, військові журналісти також можуть перетворити свою роботу на громадянську кар'єру.

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Військова журналістика очима українців

стаття, яка опублікована у студентській газеті Чорноморського національного університету імені Петра Могили «Vagant»

<https://t.me/Vagantmogilyanka>

У сучасному світі інформація відіграє вирішальну роль у формуванні громадської думки, особливо у контексті збройних конфліктів. Україна, яка вже кілька років переживає військове протистояння на своїй території, стала епіцентром уваги не лише українських, а й міжнародних медіа. Військові журналісти, які працюють у гарячих точках, несуть на собі велику відповідальність за те, як події конфлікту будуть представлені суспільству.

Важливою у цьому питанні й громадська думка, тому було здійснене опитування пересічних громадян України щодо висвітлення військовими журналістами подій збройного конфлікту на теренах нашої держави. В опитуванні взяли участь громадяни віком від 18 до 60 років.

Військовий конфлікт, який триває в Україні, поставив перед суспільством численні виклики та змінив звичний ритм життя мільйонів людей. Одним з ключових аспектів цього конфлікту є інформування громадськості про події, що відбуваються на фронті, і в цій справі вагома роль належить військовим журналістам. Їхня робота в умовах війни має велике значення для суспільства, але також викликає багато питань і суперечок. Опитування українців дає змогу зрозуміти, як саме населення сприймає діяльність військових журналістів і які аспекти їхньої роботи є найбільш важливими та проблемними.

Отже, як показують результати опитування, основна частина громадян отримують інформацію про військові події в Україні з соціальних мереж,

телебачення та інтернет-видань. Близько 8% респондентів зазначили, що отримують цю інформацію з радіо, розповідей знайомих та експертів. Результати даної інформації відображені на (рис.2.4).

1. З яких джерел Ви найчастіше отримуєте інформацію щодо війни в Україні?

12 ответов

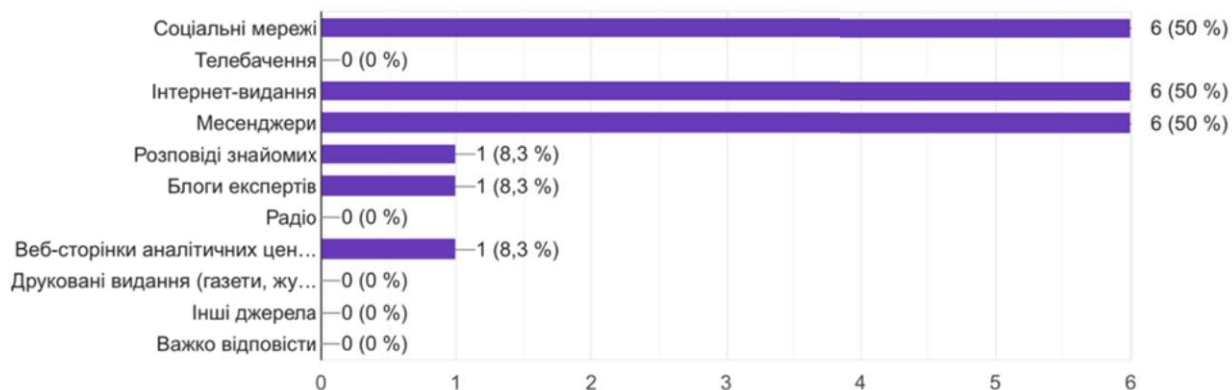

рис.2.4 – Джерела інформації

Як результат, аналіз дослідження також показав, що 50 % опитаних не довіряють жодним джерелам при інформуванні військових подій. 25% респондентів довіряють офіційним сайтам та каналам органів влади, телеграм та вайбер каналам. Це свідчить про те, що значна частина українців на сьогоднішній день розчаровані в достовірності інформації, яка подається користувачам з різних інформаційних джерел(рис.2.5).

2. Якому джерелу інформації Ви довіряєте найбільше?

12 ответов

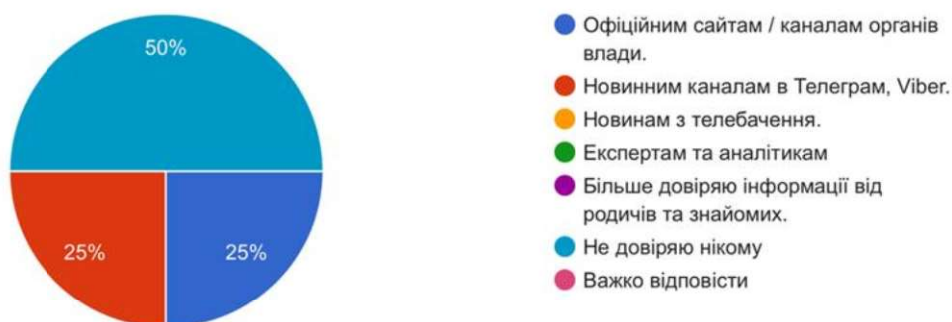

рис.2.5 – Довіра до джерел інформації

На запитання про те, чи дійсно через війну вся журналістика стала військовою респонденти відповіли так: більше 58% не погодились з цим твердженням; 33% відповіли, що скоріше «так», а 8% опитаних було важко відповісти на запитання (рис.2.6)

3. Чи не вважаєте Ви, що через війну уся журналістика в Україні – це тепер військова журналістика?

12 ответов

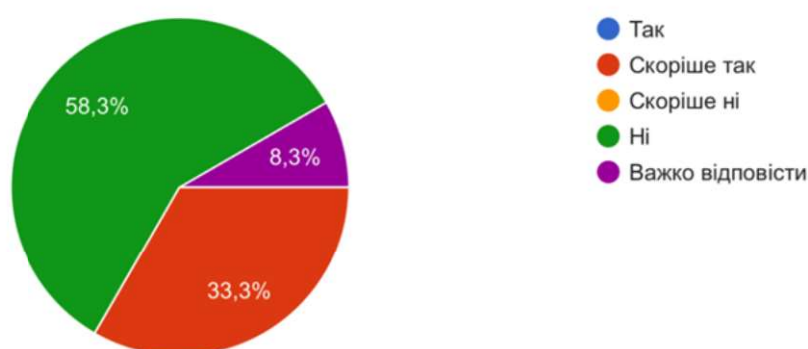

рис.2.6 – Військова журналістика

Дослідження також ставило на меті визначити, наскільки громадяни розуміють, що таке військова журналістика. Були отримані результати, які показали, що 25% опитаних розуміють військову журналістику як репортажі з лінії фронту або аналітичні доповіді щодо ситуації на фронті.

4. Чим для Вас є військова журналістика?

12 ответов

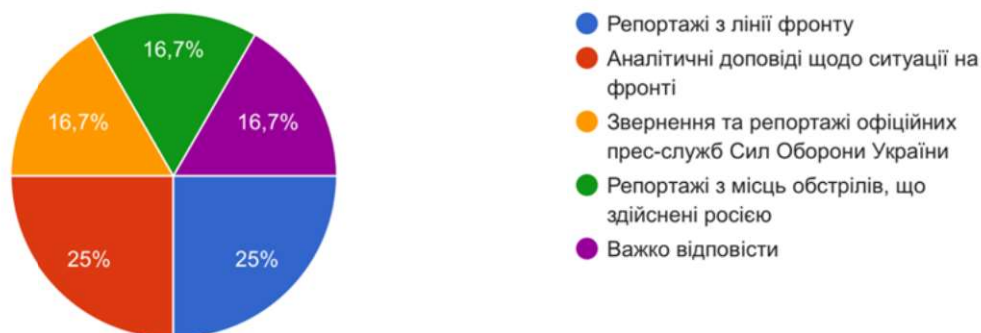

рис.2.7 – Що є військовою журналістикою

Далі кількість опитаних розділилась на рівні частки по 16,7%, де опитані заявили, що розуміють військову журналістику як репортаж і з місць обстрілів чи репортажі офіційних прес-служб Сил Оборони України. Ще 16,7% респондентів не змогли дати відповідь на це запитання (рис.2.7).

Аналіз відповідей на запитання «Чи задоволені ви рівнем об'єктивності військової журналістики в Україні під час воєнного стану?» дозволяє вказати бажані зміни і приводить до висновку, що потенційні зміни опитані бачать по-різному. Є, звичайно, прогалини в цьому питанні, які потребують ефективних змін, адже 25% опитаних не бачать об'єктивності в цьому питанні (рис.2.8).

5. Чи задоволені ви рівнем об'єктивності військової журналістики в Україні під час воєнного стану?

12 ответов

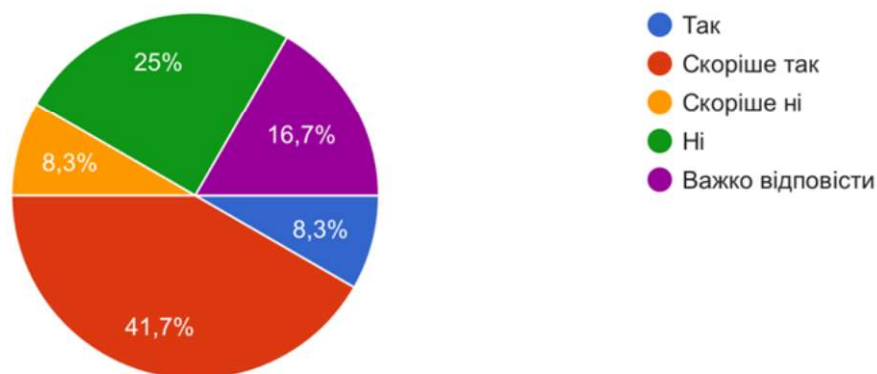

рис. 2.8 – Рівень об'єктивності військових журналістів

Також було поставлене питання щодо того, чи потрібна військовим спеціальна підготовка. Результати опитування показали, що більшість, 75%, вважають так, близько 17% думають, скоріше так, а решта відповіли – ні(рис.2.9).

6. Чи потрібна військовим журналістам спеціальна підготовка?

12 ответов

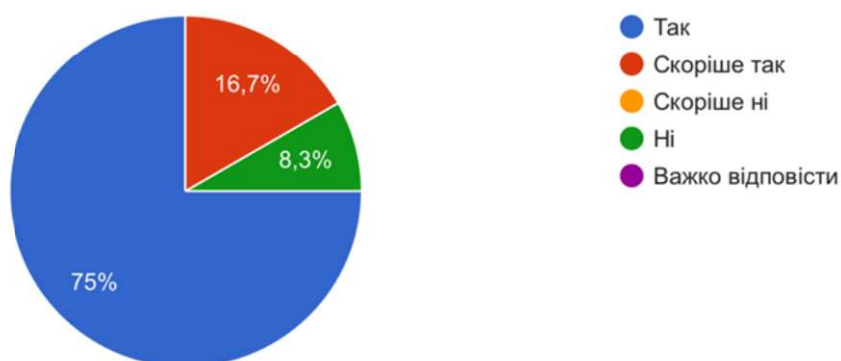

рис.2.9 – Спеціальна підготовка для військових журналістів

Більшість респондентів погоджуються з тим, що військовими журналістами можуть бути лише військові, це 50% опитаних. У решти погляди розділились на дві рівні частини: 25% не погоджуються з цим твердженням, стільки ж осіб погоджуються (рис.2.10).

7. Як Ви ставитися до твердження – «Військовими журналістами можуть бути лише військові»?
12 ответов

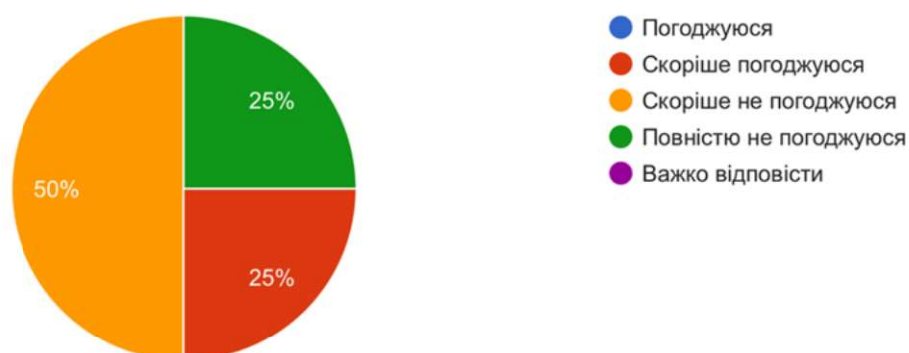

рис.2.10 – Військові журналісти – це тільки військові

Наступне питання було пов'язане з тим, який контент найбільш приваблює людей для перегляду. Як виявилось, найчастіше люди переглядають відео про наслідки обстрілів, знищення ворожої техніки і про військових героїв нашого часу. Такі показники дають розуміння про те, що кожен українець переймається питанням безпеки і завжди радий пересвідчитись у героїзмі наших військових та їх досягненнях(рис.2.11).

8. Якому контенту про війну Україні Ви віддаєте перевагу:

12 ответов

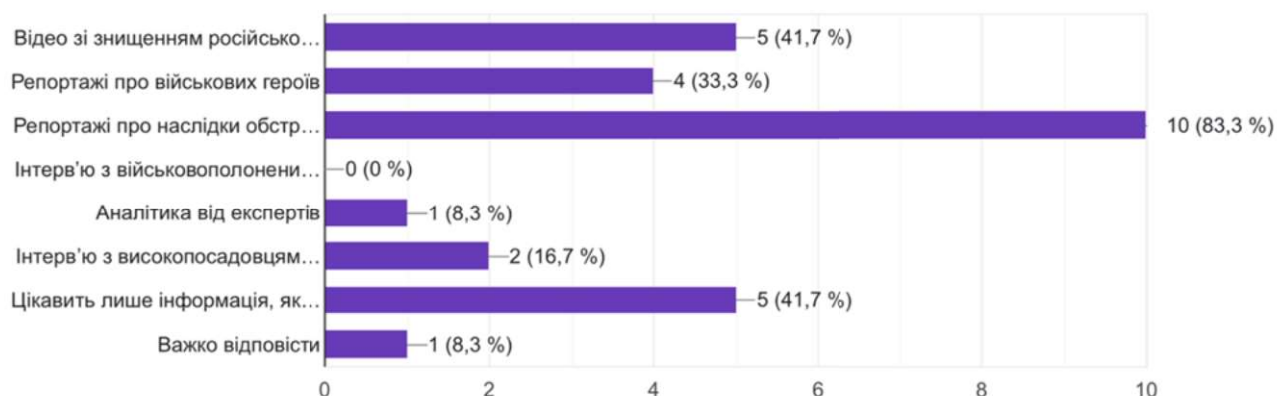

рис.2.11 – Різновиди контенту про війну для перегляду

Заключне запитання, яке було поставлене громадськості під час дослідження полягало в тому, чи відчують люди припустимими обмеження свободи слова та втручання влади в роботу ЗМІ в період воєнного стану. Як ми бачимо по результатах, близько 42% людей вважають, що припустимі обмеження в інтересах безпеки, якщо треба запобігти загрозам країни. Така ж кількість опитаних стверджує, що обмеження неприпустимі взагалі для ЗМІ. Близько 17% відповіли, що вважають обмеження в роботі ЗМІ цілком припустимими (рис.2.12).

9. Чи вважаєте Ви припустимими обмеження свободи слова та втручання влади в роботу ЗМІ в період воєнного стану?

12 ответов

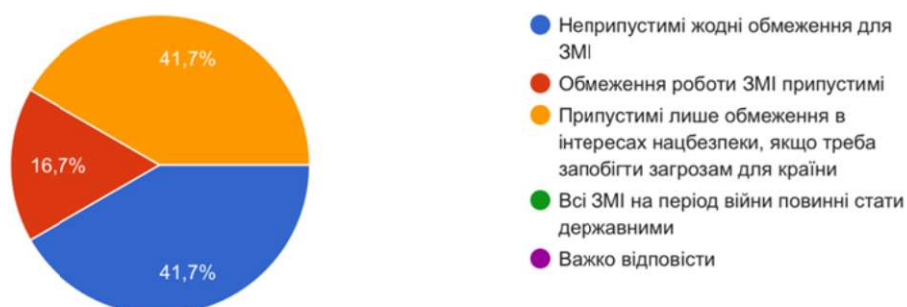

рис. 2.12 – обмеження свободи слова

На основі обробки та аналізу отриманої інформації після проведення опитування бачимо, що незважаючи на всі недоліки та проблеми в роботі військових журналістів, більшість респондентів правильно інтерпретують діяльність військових журналістів, погоджуються з тим, що їм потрібна спеціальна підготовка. Близько 42% стверджують, що інформація, яка надходить саме від військових журналістів, являється найбільш об'єктивною, адже вони працюють в найгарячіших точках і можуть транслювати найсвіжішу інформацію з місця подій.

Олександра Коваленко
студентка спеціальності «Журналістика»

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Горевалов С. І. Військова журналістика України: історія і сучасність / І. Горевалов. Львів: видавництво Військового інституту при ДУ «Львівська політехніка», 1998. 11 с.
2. Вартанов Г. І. Система жанрів журналістики: посібник для студентів. К: МЛП, 1997. 245 с.
3. Владимиров В. М. Основи журналістики в поняттях та коментарях: навч.посіб. Луганськ: Вид-во Східноукр. Держ.ун-ту. 1998. 146 с.
4. Гід журналіста. К.: Інститут масової інформації, 1999. 96 с.
5. Каппон Р. Дж. Настанови журналістам Ассошейтед Пресс: Професійний порадник: Пер. з англ. А. Іщенка. К.: КД «Києво-Могилянська академія», 2005. 158 с.
6. Шаповал Ю. Феномен журналістики: проблеми теорії: монографія / Ю. Шаповал. Рівне: РВП «Роса», 2005. 248 с.
7. Владимиров В. М. Вступ до журналістики: навч.посібник/ М. Владимиров. К.: НАУ, 2015. 284 с.
8. Етичні засади роботи журналіста: західний досвід. К., ІМІ, МО захисту свободи слова «Репортери без кордонів», 2002. 80 с.
9. Кривошея Г. Журналістика: поняття, терміни / Г. Кривошея. К., 2005. 102с.
10. Капелюшний А. Практичний посібник, довідник журналіста / А. Капелюшний. Л., 2004. 246 с.
11. Каппон Р. Дж. Настанови журналістам Ассошейтед Пресс: Професійний порадник: Пер. з англ. А. Іщенка. К.: КД «Києво-Могилянська академія», 2005. 158 с.
12. Владимиров В. М. Історія української журналістики (1917–1991): Навч.посіб. К. : МАУП, 2007. 174 с.

13. Жадько В. О. Журналістика та основи редакторської майстерності навч.посіб. / В. О. Жадько. К: Знання, 2012. 271 с.
14. Дяченко М. Д. Жанрові трансформації інтерв'ю в регіональній пресі 70–90-х рр. ХХ ст. // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації науково-виробничий журнал / Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя:[б. в.], 2010. – № 1. – С. 125-129
15. Дубінка М. М. Психолого-педагогічні умови забезпечення ефективності міжособистісного спілкування. Рідна школа. 2007. № 4 (927). С. 33-36.
16. Андрій Цаплиєнко [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://folio.com.ua/authors/Caplienko-Andrey>.
17. Журналістська діяльність в умовах конфлікту (2017 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://irrp.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/ZHurnalistiska-diyalnist-v-umovah-konfliktu.pdf>.
18. Репортаж. Сутність жанру. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://stud.com.ua/129589/zhurnalistika/reportazh>.
19. Сутність жанру. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://stud.com.ua/129589/zhurnalistika/reportazh>.
20. Недопитанський М. І. Сучасна практика журналістського інтерв'ю: стратегія запитання // Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2004.
21. Панфілов, О., Савченко, О. (2022). Соціологічний аспект у змісті сучасної гібридної війни. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія права, політології, соціології, 1 (52).
22. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підруч. / І. Л. Михайлин. – 5-е вид.– К. : ЦУЛ, 2011. – 496 с.
23. Військова журналістика як інструмент інформаційної пропаганди. ISSN 2353-8406 Knowledge, Education, Law, Management 2023 № 7 (59).
24. Репозитарій ДВНЗ «УжНУ» ISSN 2219-8741 Серія: Соціальні комунікації 2023, № 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу до

- ресурсу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52848/1/90-67-PB.pdf>.
25. ISSN 2219-8741 Серія: Соціальні комунікації 2023, № 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52848/1/90-67-PB.pdf>
  26. САМОРЕГУЛЯЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ, З досвіду роботи Комісії з журналістської етики, 23 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/04/samoregulyacziya-ukrayinskyh-media-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-web.pdf>.
  27. Digital 2023: Глобальний оглядовий звіт – DataReportal – Глобальна цифрова статистика. DataReportal – Режим доступу до ресурсу: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>.
  28. Популярний телеграм-канал [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://texty.org.ua/articles/107377/informacijna-telehram-smittyarka-dlya-2-miljoniv>.
  29. Сорока Ю. Журналісти на війні. Документальні дослідження, хронікальний літопис, аналітика. Київ : Фоліо, 2022. 448 с.
  30. Приступенко, Т. О. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації : навчальний посібник. Київ : Інститут журналістики, 2004. 375 с.
  31. Особливості роботи українських журналістів у зоні воєнного конфлікту Олександр Войтка 2009 С. 51-82 – Режим доступу до ресурсу: <https://msj.ukma.edu.ua/images/uploads/textblog/voytko-diploma-2009.pdf>
  32. Біклер К., Борден А., Чазан Ю., Девіс А., Джукс С., Маклеод Дж., Штролейн
  33. Травматичний досвід, 2024 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/shho-take-posttravmatichnij-stresovij-rozlad-ptsr>.

34. Інтерв'ювання жертв та потерпілих – Режим доступу до ресурсу: <https://rorypecktrust.org/freelanceresources/ukr-interviewing-victims>.
35. А., Салліван С., Вулті Дж., Вест Дж. Звітування заради змін: Посібник для місцевих журналістів у кризових районах. – Інститут звітності про війну та мир, Вашингтон, 2004. С. 241-249.
36. Як відродити військову журналістику? Поліщук Т., випуск газети №234, (2014) – Режим доступу до ресурсу: <https://day.kyiv.ua/article/media/yak-vidrodyty-viyskovu-zhurnalistyku>.
37. Шевченко В.Е. Особливості зображального ряду журналу // Наукові записки Інституту журналістики: науковий збірник. – К., 2011. – Т. 44. – С. 109 –114.
38. ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ – Режим доступу до ресурсу: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18685/4/The%20role%20of%20technology3.4.pdf>.
39. Сазонова Ю. О. Внутрішньожанрові типи інтерв'ю в спортивній клубній пресі (на прикладі журналу «Шахтёр») // Держава та регіони. Серія : 86 Соціальні комунікації : науково-виробничий журнал / Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя : [б. в.], 2013. – № 2. – С. 106-111.
40. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/globalni-tendencii-i-problemi-rozvitku-osviti-naslidki-dlya>.
41. Львівське вище військово-політичне училище [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wikidata.uk-ua.nina>.
42. Наурузов А. Українська військова преса: відповідність часу. – Режим доступу до ресурсу: <https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/151/159>.
43. Щоб стати розвідником, треба бути математиком. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://vikna.if.ua/news/category/ua/2015/02/21/30355/view>.

44. Військова журналістика. Український аспект. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://jurkniga.ua>.
45. Збройні Сили України проводять акредитацію ЗМІ для висвітлення воєнних злочинів Росії. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mil.gov.ua/news/2022/03/04/zbrojni-siliukraini-provodyat-akreditacziyu-zmi-dlya-visvitlennya-voennih-zlochiv-rosii>.
46. Кравчук С. Особливості роботи тележурналіста при висвітленні екстремальних ситуацій (на прикладі інформаційної агенції Reuters). – Київ, 2013.
47. Ярмоленко Я. Ю. Універсальність інтерв'ю // Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – Т. 39. – Квітень – червень. – С. 239.
48. Сахарова О. В. Жанр інтерв'ю як спосіб вияву мовної особливості. // Стиль і текст : науковий збірник / за ред. В. В. Різуна ; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2012. – Вип. 13. – С. 116-121.
49. Як відродити військову журналістику? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://day.kyiv.ua/article/media/yak-vidrodyty-viyskovu-zhurnalistyku>.
50. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації. – [Електронний ресурс] : посібник рекомендацій для працівників ЗМІ М. Буроменський, С. Штурхецький, Е. БІЛЗ та ін. □ Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118с. – Режим доступу : <https://www.osce.org/uk/ukraine/254531?download=true> (дата звернення 25.05.2018).